

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Psühholoogia osakond

Kõrgkoolilõpetaja kohanemine töömaailmaga
Uurimuse aruanne

Vastutav täitja: Olev Must

Tartu 2006

Sisukord

	Lk
1. Sissejuhatus	3
2. Uuringu meetoodika	4
2.1. Küsitlusleht	
2.2. Valimi moodustamine ja realiseerimine	4
3. Uuritava kontingendi üldiseloomustus ja vastavus üldkogumile.	7
4. Tulemused	9
4.1. Tööalane positsioon vahetult peale kõrgkooli lõpetamist	9
4.2. Kõrgkoolijärgne teenistus	12
4.3. Õpitud eriala seos kõrgkoolijärgse töö sisuga	15
4.4. Töösuhete stabiilsus	18
4.5. Võimalikud tulevikustsenaariumid	22
4.6. Hinnangud tööle, töötasule ja pere majanduslikule olukorrale	24
4.7. Hinnangud kõrgkoolis õpitule	25
4.8. Tööjõuturul konkureerimise tingimuste tajumise	27
4.9. Tööväärtused	29
5. Kokkuvõte	31
Viidatud kirjandus	33
Lisa 1: Kasutatud meetoodika: ankeet „Haridus ja amet”	

Uurimuses osalesid: Arno Lõo, Aasa Must, Olev Must, Berit Niin, Liina Raudik

1. Sissejuhatus

Käesoleva analüüsi eesmärgiks on pilootuuringu korras selgitada, kuidas äsja kõrgkooli lõpetanud isikud kohanevad töömaailmaga: mis mõjutab nende töökohavalikut, kuidas lõpetajad tajuvad õpitu ja töönõuete seost, kuidas ollakse rahul toimunud valikute ning kõrgkoolijärgse sotsiaalse positsiooniga tervikuna, millistest väärtustest lähtutakse tööalastes otsustustes. Kirjeldatud eesmärkide realiseerimisel on oluline arvestada järgmist:

1. Tegemist on eesmärkidega, mille saavutamiseks on **uurimismeetodina** kasutatud **küsitlust**. See tähendab, et domineerib informatsiooni subjektiivne külg, mis ei pruugi alati ja kõiges ühtida informatsiooniga, mis saadakse näit objektiiv-statistiliste andmestike baasil.
2. Hariduskorralduslikult kulgeb kõrghariduse omandamine ning töötamine tihedas omavahelises seoses, seda eriti magistri- ja doktoriõppe korral, mil üldreeglina üliõpilastel on olemas juba õppimise eel ja ajal oluline töökogemus. Paljud põhiõppe üliõpilased töötavad ka enne õpingute lõppemist, ent töömaailma siirdumise esmakogemus tingimustes, mil inimesel on juba kõrgharidus, avaldub kontingendil, kes on vahetult lõpetanud kõrghariduse esimese astme. Antud asjaolust tingituna olid käesolevas uurimuses vaatluse all need kõrgkooli lõpetajad, kes olid omandanud kas **rakenduskõrghariduse, diplomihariduse või bakalaureusehariduse**. (Integreeritud õppekavade lõpetajaid küsitlus ei haaranud, sest antud kavadel õpitakse suhteliselt piiratud erialasid, millel võivad olla oma eriprobleemid.)
3. Kõrgharidusejärgne töösuhetesse lülitumine on dünaamiline protsess: mõnel võib olla raskusi juba esimese töökoha leidmisega, mõned küll leiavad töö ja rakenduse, kuid pole leituga rahul ning soovivad seda muuta. Magistri- ja kraadiõppes jätkajad peavad arvestama õpingute nõuetega ning seetõttu võib nende töösuhe olla küllaltki ebastabiilne; mõned aga leiavad endale kohe kõrgharidusjärgse suhteliselt stabiilse töösuhte. **Käesoleva uuringu planeerimisel võeti eesmärgiks kirjeldada kõrgkoolijärgset (0,5 kuni 1 aasta pärast lõpetamist) esmast töökogemust**, sest järgnevad nii töö kui õppimisega seotud valikud ning arengud toetuvad sellele esmavalikule ja -kogemusele.
4. Tegemist on **pilootuuringuga**, st katselise uuringuga, sest mitmed kõrgharidusega noorte töömaailma lülitumise uurimise asjaolud vajasid selgitamist. Nimetame kahte olulisemat. Esiteks: kuidas moodustada valim ja seda eelkõige realiseeritavuse aspektist? Ühelt poolt on ametliku statistika kohaselt küll teada kõrgkoolilõpetajate struktuur nii erialade kui kõrgkoolide lõikes, kuid pärast kõrgkoolilõpetamist muutuvad paljudel lõpetajatel kontaktandmed ning vajalike isikute leidmine muutub raskeks. Teiseks oli uurimuse alguses teadmata see, kui suur osa lõpetajaist on leidnud endale töö 0,5 kuni 1 aasta pärast lõpetamist. Siit tulenes uurimuse

sisuline ülesehitus: kas valdav enamik lõpetajaist on leidnud endale stabiilse töösuhte ja kas uurimus peaks keskenduma stabiilse töösuhtega seotud probleemidele või on tegemist alles tööd ja rakendust otsivate inimestega. Viimasel juhul peaks taolise uurimuse põhifookus olema otsimisprotsessil enesel. On selge, et kirjeldatud kahe grupi kõrgkoolijärgsed tööga seotud probleemid ja hinnangud võivad olla erinevad ja seetõttu nõuda erinevat lähenemist.

2. Uuringu metoodika

2.1. Küsitlusleht

Vastavalt püstitatud eesmärkidele kavandasime küsitluslehe (lisa 1), mille põhiblokid on järgmised:

1. Lõpetaja hariduslik taust.
2. Kõrgkoolijärgse töökoha leidmine ja sellega kohanemine, töösuhte stabiilsuse hinnangud.
3. Töökoha muutmise võimalused, tööalase mobiilsuse hinnangud.
4. Hinnangud kõrgkoolis õpitule.
5. Hinnangud oskustele ja omadustele, mida peetakse oluliseks tööjõuturul konkureerimiseks.
6. Tööväärtused.

Küsitlus realiseeriti elektroonselt E-formulari abil.

2.2. Valimi moodustamine ja realiseerimine

Uurimuse valim realiseerus kahes etapis.

Esmane valim projekteeriti 2005. aasta kevadel, võttes aluseks kõrgharidusstatistika andmed 2003. aastal kõrghariduse lõpetanutest – st lõpetanute üldarvu jaotused 1) õppevaldkonna ja -suuna järgi; 2) haridusastme järgi (rakenduslik või akadeemiline kõrgharidus) ja 3) õppeasutuste kaupa. Valimi mudeliks ehk küsitletavate kogumi üldiste proportsioonide määramise aluseks oli 16-lahtriline tabel (8 õppesuunda ja 2 haridusastet). Vastavalt õppeasutuse liigile (kuus jaotust) ja koolitusala (3-kohaline kood) määrati ka orienteeruvalt need konkreetset 2004. aastal kõrgkooli lõpetanute rühmad, kes oleksid pidanud moodustama esindusliku läbilõike üldkogumist (vt tabelid 1 ja 2).

Arvestades kõrgkooli lõpetanute tõenäolist territoriaalset hajutatust, otsustasime valimi moodustada nn lumepalli meetodit kasutades, st valimi aluseks võtta teatud komplekt isikuid, kes esindavad üldkogumit, et nende kaasabil laiendada valimit. Otsustasime lähtekontingendiks võtta 80 isikut, kes struktuurselt õppevaldkonniti ning kõrgkooliti esindaksid kõiki lõpetajaid. Valitud 80 isikut pidid paluma veel vähemalt kolme oma eriala lõpetajat täita vastav küsimustik. Antud loogika kohaselt oleks

moodustunud küsitluse tarvis 80 neljaliikmelist „pesa”, seega kokku oleks valim moodustunud 320-st isikust.

Tabel 1

Küsitletavate planeeritud arv õppevaldkondade lõikes (kevad 2005)

Õppevaldkonnad	Kokku	sh akad. kõrgharidus	sh rakend. kõrgharidus
(1) õpetajakoolitus	40	16	24
(2) humanitaaria	32	24	8
(3) <i>sotsiaalia</i>	120	64	56
(4) <i>reaalia</i>	24	16	8
(5) tehnika	32	24	8
(6) põllumajandus	8	8	0
(7) tervishoid	40	16	24
(8) teenindus	24	8	16
Kokku küsitlus	320	176	144

Tabel 2

Küsitletavate planeeritav arv õppeasutuste lõikes (kevad 2005)

Küsitluskohad	Küsitletavate arv
Akadeemia Nord	4
Audentese Ülikool	16
Eesti Kunstiakadeemia	4
Eesti Muusikaakadeemia	4
Eesti Põllumajandusülikool	16
Estonian Business School	12
Tallinna Ülikool	24
Tallinna Tehnikaülikool	32
Tartu Ülikool	64
Tallinna Ülikooli kolledžid/diplomiõpe	8
Tallinna Tehnikaülikooli kolledžid/diplomiõpe	8
Tartu Ülikooli kolledžid/diplomiõpe	24
Eesti-Ameerika Ärikolledž	8
Mainori Kõrgkool	16
Sotsiaal-Humanitaarinstituut	8
Tartu Lennukolledž	8
Viljandi Kultuuriakadeemia	8
Eesti Hotelli- ja Turismimajanduse Erakool	8
Lääne-Virumaa Kutsekõrgkool	8
Tallinna Kergetööstustehnikum	8
Tallinna Majanduskool	8
Tallinna Meditsiinikool	24

Antud valimi realiseerimine osutus raskeks järgmistel põhjustel: avalik teave kõrgkoolilõpetajate kohta, eriti nende kontaktandmetest, on lünklik. Paremal juhul on avalikult kättesaadavad kõrgkoolide kodulehekülgedel lõpetajate nimekirjad, mida saab kasutada isikute kontaktandmete otsimisel. Ent kõrgkoolide kodulehtedelt saadud informatsioon tõi endaga kaasa süstemaatilise nihke – nii õnnestus hankida informatsiooni peamiselt avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajate kohta. Püüde leida lõpetajatega kontakti kõrgkoolide kaudu ebaõnnestus, sest taolise teabe väljastamine pole kooskõlas andmekaitse põhimõtetega. Planeeritud valimisse kuuluvate inimestega õnnestus saada kontakti ja küsitlusandmed vaid 101-lt valimitingimustele vastavalt isikult. Üldtendentsina uurijate palvet küsitlusleht edasi saata oma kaaslõpetajatele, ei täidetud. Tegelikult oli elektroonsele küsitluslehele vastanute hulk suurem kui 101, sest mõningatel juhtudel delegeeriti küsitlusleht edasi isikutele, kes polnud vahetud kõrgkooli lõpetajad, vaid olid kuidagi teisiti kõrgkoolidega seotud (lõpetanud ettenähtust varem, eksmatrikuleeritud enne õppekava nõuete täitmist, õppisid kraadiõppes jne) – seega andmed laekusid uurimuse jaoks mittevajalikelt isikutelt. Kirjeldatud sündmuste käik sundis muutma uurimuse kava.

Valimi ja küsitlusstrateegia korrigeerimine.

2005. aasta detsembris andis Siseministeerium loa saada küsitluse tarbeks 2004/2005.õppeaastal kõrgkooli lõpetanute nimed ja kontaktandmed Rahvastikuregistrist. Saime andmestiku enam kui 7200 isiku andmetega, mille alusel jätkasime küsitlust, et valim vastaks struktuurselt õppevaldkondadele ning õppeasutuse liigile. Uute isikute otsimine toimus kahe kriteeriumi alusel: lõpetatud õppeasutus ja õppevaldkond ning -suund. Valimi täiendamisel pidasime vajalikuks saavutada kogu valimi struktuurne vastavus 2005. aasta lõpetajate üldkogumile. Küsitluse 2. etapp algas 2006. aasta alguses. Isikute meiliaadresside otsimine toimus interneti otsingusüsteemide kaudu. Keskmiselt õnnestus nimistus olnud isikutest leida iga viienda maili-aadress, eriti raske oli leida erakõrgkoolide ja kutseõppeasutuste lõpetajate aadresse. (Mitte ka kõik need isikud, kelle aadress leiti ja kellele saadeti palve täita elektroonne küsimustik, ei teinud seda.)

Küsitluse teine etapp lisas 256 isiku andmed. Seega on analüüsi all kokku 357 kõrgkooli lõpetaja küsitlusandmed. Valimi korrigeerimise eesmärgil (varasem lõpetamisaasta, mingi eriala/õppeasutuse ülesindatus) on analüüsist kõrvale jäetud 25 isikut.

Küsitluse teises etapis laiendasime ka esialgu planeeritud kõrgkoolide nimistut, kui mingi kõrgkooli valimisse planeeritud eriala isikute nimistu ammendus. Valimi laiendamine toimus analoogse kõrgkooli ja eriala lõpetajate hulgast.

Küsitlus toimus seega kahes jaos (2005. aasta suvel-sügisel ja 2006. aasta talvel-kevad), kuid pidas silmas võrreldavaid kontingente – isikuid, kes olid viimase aasta jooksul lõpetanud kõrgkooli.

Esimese küsitlusvooru andmed laekusid ajavahemikul 01.06.05 – 13.12.05 (101 isikut) ja teise küsitlusvooru andmed ajavahemikul 09.01.06 – 11.05.06 (256 isikut).

3. Uuritava kontingendi üldiseloostus ja vastavus üldkogumile

Kahes etapis toimunud küsitlusele vastanute kontingendi vastavus üldkogumi parameetritele on toodud tabelites 3 ja 4.

Tabelist 3 võib järeldada, et kuigi õppevaldkondade esindatus valimis erineb veidi 2005. a üldkogumist, võib tulemust hinnata heaks, sest kuna küsitluse I etapp toimus 2005.a suvel-sügisel, siis osa lõpetajaid olid pärit ka aastast 2004, mistõttu 2005. a lõpetajate üldkogum on tinglik võrdluskriteerium. Valimit oleks võinud korrigeerida ka vähenemise suunas, saavutamaks suuremat vastavust üldkogumile, ent seda pole üldjuhul tehtud. Erinevuste ilmnemise korral õppevaldkondade lõikes tuleb arvestada valimi nihetest tulenevat võimalikku mõju tulemustele.

Tabel 3

Valim ja üldkogum õppevaldkondade lõikes (rakenduskõrgharidus, diplomi- ja bakalaureuseõpe), %

Õppevaldkond	2005.a üldkogum*	Valim (N= 357)	Erinevus
Õpetajakoolitus (1)	9,7	9,8	+0,1
Humanitaaria (2)	11,1	12,9	+1,8
Sotsiaalia (3)	37,2	35,4	-1,8
Reaalia (4)	10,1	7,3	- 2,8
Tehnikaalad (5)	9,9	11,2	+1,3
Põllumajandus (6)	2,3	3,4	+1,1
Tervishoid (7)	10,4	12,6	+2,2
Teenindus (8)	9,1	7,3	-1,8
Kokku:	100	100	

*Andmete allikas: Statistikaamet

Tabel 4

Valim ja üldkogum õppeasutuse liigi lõikes (rakenduskõrgharidus, diplomi- ja bakalaureuseõpe), %

Õppeasutus	2005. a. üldkogum*	Valim	Erinevus
Avalik-õiguslik ülikool	58,7	59,9	+1,2
Eraülikool	8,0	12,9	+4,9
Riiklik rakenduskõrgkool (kutseõppeasutus)	24,0	23,0	-1,0
Era- rakenduskõrgkool (kutseõppeasutus)	9,3	4,2	-5,1
Kokku:	100	100	

* Struktuur tuletatud Statistikaameti andmete alusel

Suurim erinevus kõrgkooliliikide lõikes ilmneb eraülikoolide lõpetajate kontingendi üleesindatuses ja era-rakenduskõrgkoolide (kutseõppeasutuste) lõpetajate samaväärses alaesindatuses. Taoline erinevus tulenes sellest, et erakõrgkoolide (kutseõppeasutuste) lõpetajate internetiaadresside leidmine osutus valimi realiseerimisel kõige raskemaks ülesandeks. Küsitluse aluseks olnud nimistu ammendus ning seetõttu suurendasime eraülikoolide lõpetajate kontingenti. Raskusi oli ka riiklike kõrgkoolide lõpetajate kontaktandmete leidmisel. Põhjuseks võivad olla erialade (näit Sisekaitseakadeemia mõnede erialade ja KVÜÕA lõpetajad) spetsiifikast tulenev erinev juurdepääs elektronpostile ja nende esindatus internetis.

Valimi sooline struktuur.

Mehi on valimis 32%, naisi 68%. Struktuurselt on antud sooline vahekord lähedane 2002/03 õppeaastal lõpetajate kontingendi soolisele struktuurile (Haridus, 2004), mil mehed moodustasid 30% lõpetajatest antud haridustasemetel.

Käesolevas valimis meeste väikene üleesindatus võib tuleneda elektroonse küsitluse kaudselt mõjust. Meeslõpetajad on rohkem realselt tööl kui naislõpetajad. Viimastest oli ka küsitlusele vastanute seas kodused või lapsehoolduspuhkusel veidi enam kui 5%. Kui lähtuda oletusest, et arvuti- ja interneti kasutamine on seotud töökoha olemasoluga, siis on ka võimalik, et naistest veidi suurem kontingent kui meestest ei sattunud küsitletavate hulka, sest osa neist oli küsitlusperioodil kodus või lapsehoolduspuhkusel. Valimi kindla soolise struktuuri saavutamine ei olnud valimi realiseerimisel jälgitav/kontrollitav tunnus, vaid valimi sooline struktuur kujunes välja juhuslikkuse alusel. Seetõttu võib pidada 2%-list nihet heaks tulemuseks.

Valimi vanuseline struktuur.

Küsitletute keskmine vanus oli 24,6 aastat. Kõige arvukam vanusrühm oli 23 aastased inimesed. Inimesed vanuses 25 ja nooremad moodustasid 80 % valimist. Ka antud tulemust võib pidada põhimõtteliselt representatiivseks, sest kui kõrvutamiseks võtta 2003/2004 õppeaasta alguses õppivate üliõpilaste vanusstruktuur, siis vastav näitaja on 70%. On loomulik, et lõpetajad on aasta-kaks vanemad kui keskmine õppiv üliõpilane. Keskmine vanus 24,6 aastat viitab sellele, et küsitletute vanusparameetrid on loogilises vastavuses kõrgkooli lõpetamise eaga ja meil on üldreeglina tegemist isikutega, kes töömaailma siirduvad kõrghariduse baasil esmakordselt.

Kuigi valim vastab kontrollitavate parameetrite järgi struktuurselt kõrgkoolilõpetajate üldkogumile, võib arvata, et andmeid mõjutab süstemaatiliselt kolm tegurit:

1. Kõrgkoolilõpetajate e-aadresside olemasolu ja nende leitavus interneti vahenditega. Võib oletada, et siin võib olla seos kõrgkoolijärgse töömaailma lülitumisega. Küsitlusele vastajate hulgas võib olla rohkem neid, kelle tööalane ja sotsiaalne positsioon tervikuna on parem. Vastanutel pidi olema võimalus kasutada interneti ning nad pidid seda tegema suhteliselt aktiivselt, vähemalt nii palju, et küsitlusperioodil lugeda neile tulnud elektronkirju. Ent teisalt vähendab oletust valimi elitaarsusest fakt, et 98-l juhtumil (27%

vastuste üldarvust) kasutas elektroonse ankeedi täitmisel ühte ja sama arvutit vähemalt kaks isikut.

2. Küsitluse anonüümsusest ja vabatahtlikkusest võib tuleneda, et vastasid abivalmivamad ja sotsiaalselt tundlikumad inimesed. Võimalik, et seetõttu on vastajate hinnangud keskmiselt veidi positiivsemad kui üldkogumil võiksid olla. Kuid võib arvata ka seda, et küsitluse anonüümsuse kõrge aste soodustas adekvaatsete hinnangute esitamist.
3. Küsitluslehe iseseisev täitmine (ei kasutata intervjuerija abi). Iseseisva täitmise korral sõltub vastaja arusaamadest näiteks see, kuidas ta klassifitseerib tööandja majandusvaldkonda. Kontrollimatuks jääb ka see, kuivõrd siiralt/tõsiselt küsitluslehte täideti. Praegu saab lähtuda ainult oletusest, et küsitluslehte täitis see isik, kellena ta end esitab ja et ta saab kõikidest küsimustest ja vastustest aru just nii, nagu uurijad on seda eeldanud.

4. Tulemused

Antud uurimuse põhiküsimus on selles, kuivõrd edukalt on kõrgkoolilõpetajad lülitunud töömaailma.

4.1. Tööalane positsioon vahetult peale kõrgkooli lõpetamist

Küsitlusele vastanutest määratles 80% oma sotsiaalset positsiooni kõigepealt palgatöötajana. Enesemääratluses teisele kohale (15%) jäi üliõpilase seisund. Tegelikult on siin tegemist positsioonide kattumisega, sest edasiõppijate osatähtsus valimis on enam kui 2 korda suurem. Otsele küsimusele, kas ka praegu õpitakse, vastas 34% küsitletutest, et õpib edasi magistriõppes. Üldreeglina ka need, kes nimetasid ennast üliõpilaseks, märkisid, et osaks nende sissetulekutest on ka töötasu. Seega on palgasaajate osatähtsus isegi mõnevõrra suurem kui 80%. See on ka loogiline tulemus, sest tegemist on subjektiivse enesemääratlusega ning nende jaoks, kes esmajoonel määratlesid ennast üliõpilaseks, oli tööalane seotus väiksem ning seetõttu nad ei märkinud ennast palgatöötajaks, kuigi võisid olla mingis töösuhtes.

Kõrgkoolijärgses edasiõppimises või tööleminekus eristuvad teistest kõige reljeefsemalt avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajad, kellest 19% määratles end kui üliõpilast. Kontrastina - riiklike kõrgkoolide (ja kutseõppeasutuste) lõpetajaist ei määratlenud ennast keegi esimesena kui üliõpilast. Selles grupis identifitseeriti ennast kõige sagedamini palgatöötajana (94%).

Kui jätta kõrvale subjektiivne enesemääratlus ning vaadelda vastuseid küsimusele, kas lõpetaja õpib edasi või mitte, on kontrast veelgi suurem. Avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajaist on magistriõppes pooled, riigikõrgkoolide lõpetajaist vaid 12%. Antud küsimuses ilmneb oluline erinevus ka avalik-õiguslike ja eraülikoolide lõpetajate vahel. Kui eespool osutasime, et avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajaist ligi pooled õppisid edasi magistriõppes, siis eraülikoolide puhul on vastav näitaja 28%.

Ilmselt suhteliselt kõige vähem jätkab magistriõppes erakõrgkoolide (kutseõppeasutuste) lõpetajaid (nii vastas 14 isikust vaid 1).

Antud tulemused on loogilises kooskõlas sellega, kuidas küsitletud esitavad oma sissetulekute põhiallikat. Valdava enamiku (85%) jaoks on selleks palk, teisele kohale jäävad stipendium ja abikaasa või vanemate sissetulek (mõlemal juhul 5% küsitletutest). Muude tululiikide esikohale asetumine on marginaalne. Erinevate tuluallikate kombinatsioone on väga palju, kuid palk on enamikel juhtudel sissetulekute koostisosa.

Kuhu minnakse tööle? Paljuski sõltub see asjaolust, mida õpiti ja kus õpiti. Majandussektorite kaupa andmete esituses saame piirduda (valimi piiratusel tulenevalt) vaid väga suurte ja üldiste kategooriatega. Suhteliselt kõige sagedamini on leitud endale töökoht avaliku halduse, tervishoiu, hariduse, kultuuri sfääris (42%). Teisele kohale asetuvad töökohad, mis on seotud transpordi, kaubanduse, finantsvahenduse ja teenindusega (21%), suhteliselt vähesed (10%) väitsid oma töökoha olevat tööstusettevõttes. Ilmselt artefaktiks tuleb lugeda tulemust, et 11% väitis ennast töötavat põllu- või metsamajanduses. Tööhõive statistika annab antud majandussektoris hõivatute osatähtsuseks enam kui kaks korda väiksema arvu (Eesti Statistika Aastaraamat, 2006) Põllu- ja metsamajanduses töötamise „üleesindatust“ võisid tingida erinevad tegurid. Näiteks võis töökoha põhitegevusala määratlemist mõjutada maal elamine/töötamine või töötamine kohaliku omavalitsuse koosseisus. Kõik vastajad ei pruukinud teada, et kõik maaeluga seonduvad erialad ja töökohad pole klassifitseeritavad kui põllu- ja metsamajandus. Põllu- ja metsamajanduses on ennast töötama määratlenud kaks suhteliselt suurt ebaloogilist lõpetajate gruppi: 5 isikut Eesti Kunstiakademiast ja 9 inimest Tallinna Ülikoolist. Võib arvata, et töötamine vallaarhitektina, valla sotsiaaltöötajana, töötamine turismitalus või ka maakooliõpetajana võib soodustada seose tekkimist, et töö on seotud maaelu ja põllumajandusega.

Kõrgkoolide erialaspetsiifikast tuleneb, et avalikku haldusse, tervishoiu, hariduse ja kultuuri valdkonda siirdub oluliselt rohkem avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike kõrgkoolide lõpetajaid kui eraõppeasutuste omi. Keskmiselt veidi enam kui pooled (52%) leiavad töö eraettevõttes, eelkõige siirduvad eratöötaja juurde eraülikoolide lõpetajad (2/3). On loogiline, et ka taoline nihe tuleneb kõrgkoolide erialastest profiilidest. Avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike kõrgkoolide erialade struktuur loob suuremad eeldused selleks, et ka töökoht on avalikus sektoris. Õpetajakoolitus on siin üks selgemaid näiteid. Eraettevõtetes leiavad tööd kõige sagedamini need, kes on õppinud tehnikaga seotud erialasid (69%), reaalteaduslike erialasid (63%) ja sotsiaalteaduslike erialasid (62%). Avalikus sektoris asuvad peamiselt tööle need, kes on õppinud teenindusõppevaldkonna erialasid (76%) ning hariduse ja tervishoiuga seotud erialasid (mõlemal juhul 63%). Erialspetsiifikast tuleneb ka see, et erasektorisse suundub suhteliselt rohkem tööle mehi kui naisi (vastavalt 40% ja 30%).

Töötaja omandivormi määratlemist küsitluses (kas töötaja on erasektori ettevõtte või mitte), tuleb vaadelda eelkõige kui subjektiivset kategoriseerimist. Statistilises aruandluses loetakse äriühing avalikku sektoris kuuluvaks juhul, kui riigi või omavalitsuse kapitaliosalus on suurem kui 50%. Praegu puudub teadmine sellest,

kuidas määratlesid oma tööandja omandivormi riigi või omavalitsuste osalustega ettevõtete töötajad. Ei ole põhjust arvata, et kõik lõpetajad-töövõtjad teavad täpselt, kellele ja kui palju kuulub ettevõtte kapitali ning kuidas tuleks tööandajad statistilise aruandluse kohaselt liigitada.

Nagu sissejuhatuses mainisime oli antud uurimuse läbiviimisel oluliseks eesmärgiks selgitada, millisesse sotsiaalsesse kategooriasse kuuluvad äsjased kõrgkoolilõpetajad. Vastus on ühene: enamik on leidnud töökohta ja ollakse palgatöötajad, paljud neist õpivad, kuid ka edasiõppijatest vähemalt pooled määratlevad enda sotsiaalset positsiooni kui töötajat.

Antud teema lõpetuseks analüüsisime ka seda, kui kiiresti kõrgkoolijärgselt leitakse endale töökoht, kuidas see leiti ning kas valikuid oli rohkem kui üks. Ankeedis oli küsimus selle kohta, kui kaua on viimase aasta (st lõpetamisaasta) vältel olnud töötut või sundpuhkusel.

Küsimus: *Kas kõrgkooli lõpetamisjärgsel perioodil olete olnud töötut või sundpuhkusel?*

Vastused:

- ei ole : 81% küsitletutest
- umbes kuu: 6%
- 2-3 kuud: 7%
- Üle 3 kuu: 6%

Antud tulemused näitavad seda, et 2-3 kuud pärast kõrgkooli lõpetamist on esmane tööalane või edasiõppimisvalik tehtud ning alates sellest perioodist on lõpetajate esmase tööalase kogemuse uurimisel mõtet. Küsitluse ajal määratles ennast töötuks ainult 1 vastanu kogu valimist. Kui arvestada seda, et enamik kõrgkoolilõpetamisi toimub kevadel, siis sügiseks on ka enamikul juhtudel endale rakendus leitud. Seda, et töö leitakse suhteliselt kiiresti, kinnitavad ka vastused küsimusele, kuidas leiti kõrgkoolijärgne töökoht:

1. Tehti tööpakkumine – 24% küsitletutest
2. Mõeldi töökohale, kus oldi juba varemgi – 18%
3. Lõpetaja pöördus ise tööandja poole – 18%
4. Avalik reklaam – 15%
5. Sugulaste-tuttavate kaudu – 10%
6. Tööhõivetalituste kaudu – 4%
7. Personaliotsingufirma kaudu 1%
8. Muud teed – 10%

Tähelepanu väärrib fakt, et veerandile vastajatest on tööandja teinud tööpakkumise, st nad on olnud otsitud/oodatud spetsialistid. Nende juhtude arvukus, kus tööd on otsitud mingi vahendaja või sugulaste-tuttavate kaudu, on suhteliselt väike. Ilmneb nõrk tendents, et avalik-õiguslike ülikoolide ja riigikõrgkoolide lõpetajad siirduvad sagedamini kui eraõppeasutuste lõpetajad töökohtadele, kus nad juba varem töötanud on. Eraõppeasutuste lõpetajatele on sagedamini aga tehtud uus tööpakkumine (33% töökohtade leidmistest). Võiks arvata, et avalik-õiguslike ülikoolide ja riigi

kõrgkoolide lõpetajad on sagedamini juba õpingute käigus leidnud töökoha, eraõppeasutuste lõpetajad aga asuvad tööle pärast lõpetamist või nad muudavad õppimisaegset töösuhet sagedamini. Näib, et viimane seletus on rohkem andmetega kooskõlas, sest eraõppeasutuste lõpetajaist töötas õpingute ajal kolmveerand, avalik-õiguslike-ülikoolide lõpetajaist vähem – 59%. Eraõppeasutustes on rohkem neid, kes õppisid kaugõppe vormis. Pigem siirduvad nad peale lõpetamist teisele töökohale, ega jää vanale töökohale.

Kui analüüsida ka vastuseid küsimusele, kas peale kõrgkooli lõpetamist oli valida rohkem kui ühe töökoha vahel ilmneb, et eraõppeasutuste lõpetajad esitavad oma valikuvõimalusi väiksematena, neist väitis 49%, et valida oli mitme töökoha vahel, samas kui avalik-õiguslike ja riiklike koolide lõpetajaist vastas nii 63%. Kindlasti võib antud tulemusi interpreteerida ka nii: valikuvõimaluste puudumisega osutatakse situatsioonile, kus üks pakkumine on teistest oluliselt parem ning seetõttu subjektiivset valikutunnet ei tekigi. Tõenäoliselt juba õpingute ajal töötamine ei vähenda konkurentsivõimet vaid pigem suurendab seda. Tervikuna oli enam kui 60% lõpetanuist valida mitme võimaliku töökoha vahel. See kinnitab varasemalt osutatud fakte, et üsna pea pärast lõpetamist ollakse tööl ja kõrgkoolijärgselt ilma edasi õppimata või töötuna ollakse suhteliselt harva. Kui uurida, mille poolest erinevate kõrgkooliliikide lõpetajad erinevad oma töökoha saamise viisilt, siis selgub, et varasemale töökohale tagasimineku iseloomustab pigem avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike õppeasutuste lõpetajaid.

Õppevaldkondade lõikes kõige suuremaid valikuvõimalusi tunnetavad tervishoiu ja tehnika alal lõpetajad ja kõige väiksemaid põllumajanduse ja humanitaaria õppevaldkonna lõpetajad.

4.2 Kõrgkoolijärgne teenistus

Sissetuleku hindamiseks oli ankeedis küsimus, milline on olnud kuukeskmine tööga teenitud sissetulek viimasel kolmel kuul. Andmeid oma sissetulekute kohta andis 285 isikut ehk 80% küsitletutest. Teistest tulemustest äärmuslikuma – 120000 krooni kuus, jätsime analüüsist kõrvale (kuigi võiks leida argumente, miks peaks ka seda informatsiooni arvestama: isik õppis majandust, töökoht oli finantsvahenduses või kaubanduses; eraettevõttes; ta oli enam kui 40 aastane mees, töötas ka õpingute ajal ja tal on tööalaselt alluvad). Taolise isiku kõrge palk pole võimatu. Kuid kui siiski see juhtum oma erandlikkuses jätta kõrvale, algab pidev teenistuse jaotumine 50000 kroonist kuus. Keskmiseks kuuteenistuseks esitati veidi enam kui 8200 krooni. Statistikaameti (Eesti Statistika Aastaraamat, 2006) andmeil oli 2005.a keskmine palk Eestis 8073 krooni. Käesolevas uurimuses leitud keskmine palk ning statistikas figureeriv näitaja on võrreldavad, sest mõlemad tulemused on saadud küsitluse teel. Seega võib väita, et küsitlusandmete kohaselt teenib keskmine kõrgkoolilõpetaja 0,5 kuni 1 aasta pärast kõrgkooli lõpetamist riigi keskmist töötasu.

Kõrgkoolijärgne teenistus on seoses nii õppeasutuse liigiga, kus õpiti kui õppevaldkonnaga, mida õpiti.

Kõrgkoolid, kus õpiti, reastuksid keskmise kuutöötasu järgi nii:

1. Erakõrgkool (kutseõppeasutus): 10 650 krooni

2. Eraülikool: 10 002 krooni
3. Avalik-õiguslik ülikool: 8 183
4. Riiklik kõrgkool (kutseõppeasutus): 7 132 krooni.

Lõpetaja õppevaldkond ja kuukeskmise töötasu:

1. *Reaalia* (4): 11226 krooni
2. *Sotsiaalia* (3): 9520 krooni
3. Tehnika (5): 8956
4. Tervishoid (7): 7160
5. Õpetajakoolitus(1): 6671
6. Humanitaaria (2): 6526
7. Põllumajandus (6): 5927
8. Teenindus (8): 5873

Kui arvestada valimi nihkeid võrreldes üldkogumiga (pisut üleesindatud oli nii põllumajanduse kui humanitaaria õppevaldkonnad, alaesindatud aga *reaalia*), siis on põhjust arvata, et keskmine kõrgkoolilõpetaja teenib kõrgkoolijärgselt pisut rohkem kui keskmine Eesti töötaja.

Soolised erinevused sissetulekutes on üldteada. Ka käesolev küsitlus kinnitas varem teadaolevat tendentsi meeste suuremast teenistusest: keskmine mees-lõpetaja teenis kuus 10500 krooni, keskmine nais-lõpetaja aga vaid 7000 krooni. See enam kui 3000 kroonine sooline erinevus keskmises teenistuses on seotud kumulatiivselt mitme teguriga, eelkõige aga sellega, millist eriala õpiti ja kas õpitakse edasi kõrgharidussüsteemis.

Antud valimi raames on palgaandmete alusel võrreldavad kaks konkreetset lõpetajate gruppi: 1) isikud, kes õpivad edasi kõrgkoolis (peamiselt magistriõppes) ja 2) isikud, kes ei õpi üldse.

Kõrgkoolis edasiõppijad (N= 82): keskmine palk – 8000 krooni; ei õpi üldse edasi (N=203) keskmine palk - 8900 krooni. Seega samaaegne töötamine ning õppimine magistrantuuris tähendab väiksemat palka ligi tuhat krooni kuus. Õppevaldkondade lõikes võib siin leida mõningaid erinevusi, kuid üldtendents edasiõppimise negatiivsest mõjust teenistusele jääb alles.

Eelpooltoodud palganäitajad olid arvestatud nende kohta, kellel oli palgatulu. Samas teatud osa magistrantuuris õppijaid on väitnud, et ei tööta, vaid elatuvad stipendiumist, õppelaenust, perekonna toetustest, säästudest jne. Kui nende isikute palgatuluks arvata null, siis sel juhul magistrantuuris õppijate keskmine palk oleks 5900 krooni. Seega magistriõppes jätkavate isikute tulu erinevus mitteedasiõppivate kaaslaste omast oleks keskmiselt -2900 krooni kuus.

Detailsem analüüs soo ja edasiõppimise seosest teenistusega näitab, et nii edasiõppimine ($p= 0,09$) kui ka sugu ($p< 0,001$) mõjutavad kõrgkoolijärgset teenistust. Veelgi enam, need kaks tegurit toimivad koos ($p\leq 0,01$) - eelkõige kaotavad palgas edasiõppivad mehed (vt tabel 4), kes edasiõppimise tõttu „kaotavad” kuuteenistuses enam kui 2000 krooni.

Tabel 4

Edasiõppimise ja teenistus soo lõikes

	Edasiõppimine magistrantuuris	Keskmine teenistus kuus (krooni)
Naised	Õpib	7000
	Ei õpi	7100
Mehed	Õpib	9100
	Ei õpi	11300

Ka teenistuse seos lõpetatud õppeasutuse liigiga sõltub omakorda sellest, kas õpitakse edasi või mitte. Kui vaadelda ainult neid lõpetajaid, kes ei õpi edasi, siis sel juhul avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajate keskmine kuutöötasu tõuseks ca 600 krooni, eraülikooli lõpetaja palk aga käituks vastupidiselt – edasiõppijad teeniksid rohkem. Seega on kõrghariduse esimese astme lõpetamise järgse teenistuse hindamisel oluline arvesse võtta, kas õpinguid jätkatakse või mitte ja milline õppeasutus on lõpetatud. Loogiline seletus eelpooltoodud erinevusele on selles, et eraülikoolide lõpetajate edasiõppimine on kvalitatiivselt midagi muud kui avalik-õiguslike ülikoolide või riigikõrgkoolide lõpetajail – võimalik, et edasiõppimine sellel kontingendil toimib kui täiendav tööjõu kvaliteedi näitaja.

Tabel 5

Teenistuse seos lõpetatud õppeasutuse liigi ja edasiõppimisega (kroonides).

Õpib edasi kõrgkoolis	Ei õpi edasi kõrgkoolis
Erakõrgkool - *	Erakõrgkool - 10600
Eraülikool – 10 700	Eraülikool - 9800
Avalik-õiguslik ülikool - 7800	Avalik –õiguslik ülikool - 8400
Riigikõrgkool – 7500	Riigikõrgkool - 7100

*Edasiõppijad kõrgkoolis puudusid

Antud kontekstis on oluline, et sõltumata sellest, kas õpitakse edasi või mitte, jääksid teenistuse erinevused õppeasutuse liigi või õppevaldkondade lõikes üldjoontes samaks: kõrgeim kuutöötasu oleks ikkagi eraõppeasutuste lõpetanuil ja kõige väiksem riiklike kõrgkoolide lõpetanuil.

Õppevaldkondade järgi jääksid vaadeldavad grupid usaldusväärseks analüüsiks liialt väikseks, kuid tendents sama struktuuri poole on ilmne: suurimad töötasud on reaalaralade ja sotsiaalalade lõpetanuil, sõltumata sellest, kas nad õpivad edasi või ei (vt tabel 6).

Tabel 6

Teenistuse seos lõpetatud õppevaldkonna ja edasiõppimisega (kroonides).

Õpib edasi kõrgkoolis	Ei õpi edasi kõrgkoolis
Reaalia – 10100	Reaalia - 12700
Sotsiaalia - 9300	Sotsiaalia - 9600
Tehnika - 8200	Tehnika - 9700
Humanitaaria - 7100	Õpetajakoolitus - 7100
Õpetajakoolitus - 6000	Humanitaaria - 6200
Teenindus - 5600	Põllumajandus - 6200
Põllumajandus – 5400	Tervishoid - 7000
Tervishoid - 8600	Teenindus - 6000

Reaalvaldkonna lõpetanute keskmise kõrge kuutasu on mõjutatud osaliselt ka sellest, et mitmed IT-ga seotud erialad liigituvad sellesse valdkonda ning IT valdkonna lõpetajate kuutöötasud on keskmisest oluliselt suuremad.

Nagu eespool märkisime, on analüüsiv valim selleks liialt väike, et tuvastada statistiliselt olulist lõpetatud õppevaldkonna ja edasiõppimise koostoimet sissetulekutele. Antud probleem vajab kindlasti põhjalikumalt analüüsi suuremal valimil.

Erinevate tegurite koostoime arvestamine viib järgmise järelduseni: tulevane teenistus on seotud sellega, mis liiki õppeasutuses ja mida õpiti, kas lõpetaja on mees või naine, ja kas õpitakse edasi või mitte. Seda, kas nimetatud tegurid avaldavad otsemõju teenistusele või ilmnevad ainult teatud interaktsioonis, on vaja põhjalikumalt analüüsida.

4.3. Õpitud eriala seos kõrgkoolijärgse töö sisuga

Õpitud eriala ja reaalse töökoha vastavust võib hinnata mitmeti, üheks võimaluseks on kasutada inimeste endi hinnangut õpitud eriala ja töö vastavusest. Praeguse küsitluse kohaselt väitis 59% lõpetanuist ennast töötavat õpitud erialal, 29% õpitule lähedasel erialal ning 12% õppis sootuks midagi muud. Seega üldtendents on, et kõrgkoolijärgselt reeglina minnakse tööle, mis on seotud õpituga ning ainult ühel juhul kaheksast on põhjust rääkida õpitu ja töö sisu olulistest erinevustest. Õpitud erialal mittetöötamine on seotud töökohtade valikuvõimaluse nappuse või puudumisega. Oluliseks tunnusjooneks on ka see, et keskmisest enam kui 3 korda sagedamini on erialal mittetöötajad leidnud töö sugulaste tuttavate vahendusel. Kuigi teatud määral on tavaarvamuses levinud seisukoht, et erialakauge töö valik on omane rohkem naistele kui meestele, käesolev uuring siin seost ei leidnud. Erialakauge töö ei ole sunnitud hädalahendus, vaid pigem kõrgemast teenistusest ajendatud käitumine, mis on soospetsiifiline. Vaatleme järgnevalt soolisi erinevusi selles, kuidas keskmine palk on seotud sellega, kas töötatakse õpitud erialal või mitte. Ilmnes, et töö lähedus õpitud erialale ja vastaja sugu avaldavad koos mõju teenitavale palgale, kuigi see mõju on statistilise olulisuse piiril ($p=0,056$).

Tabel 7

Töö ja õpitud eriala seos palga suurusega, soolised erinevused

Töö ja õpitud eriala seos	Keskmise kuutöötasu (krooni)	
	Naised	Mehed
Töötab õpitud erialal	7000	9200
Töötab õpitule lähedasel erialal	7000	12000
Töö ei ole seotud õpitud erialaga	7100	13300

Väga selge ning statistiliselt oluline eristusjoon õpitud erialal töötamise osas on eraõppeasutuste ja avalik-õiguslike ülikoolide ning riiklike kõrgkoolide lõpetanute vahel. Viimastest väitis ennast otseselt töötavat õpitud erialal 62%, esimestest aga ainult 38%. Seda erinevust võib tõlgendada näiteks nii, et eraõppeasutustes antav haridus annab suurema tööalase paindlikkuse. Ent näib, et pigem kehtib järgmine tõlgendus – eraõppeasutuste lõpetajad tajuvad valikuid vähem, sest nende tööalane otsustus on ühesem.

Kui arvestada tulemust, et eraõppeasutuste lõpetajate palk on kõrgem ja nendest siirdub ka rohkem erialakaugele tööle, võib püstitada hüpoteesi lõpetatud õppeasutuse liigi (era- või mitte) ja töö erialakauguse võimalikust koosmõjust palgale. Analüüs näitas, et need tegurid ei toimi koos, vaid eraldi, st eraõppeasutustest ei minda sagedamini erialakaugele tööle mitte kõrgema palga pärast, vaid mingil muul põhjusel.

Eraõppeasutuste lõpetanuist oluliselt suurem kontingent kui avalik-õiguslike ja riiklike kõrgkoolide lõpetanuist väitis, et nende töökoht eeldab vaid keskkaridust või et nad ei suuda hinnata töökohta haridusnõudeid. Toome siin vaid ühe näitajate võrdluspäri: avalik-õiguslike ülikoolide lõpetanuist 62% väitis, et ta töö eeldab akadeemilist kõrgharidust, eraülikoolide lõpetanute korral oli vastav näitaja 54%. Kuid sõltumata lõpetatud õppeasutuse liigist või õpitud erialast on töötasu see, mis viib erialakaugele ja madalamat haridust nõudvale tööle. Isikutel, kes väitsid, et nende töö eeldab akadeemilist kõrgharidust, said keskmiselt palka 7880 krooni kuus. Isikud, kes väitsid, et haridus pole tema töökohal oluline, said aga palka 10770 krooni kuus. Vaadeldavad grupid on küll väikesearvulised, kuid antud keskmiste teenistuste erinevus on statistiliselt oluline ($p < 0.05$).

Toodud tulemustest võib jääda mulje, et eraõppeasutuste lõpetajate tööalane positsioon on madalam ja nende võimalused tööd valida väiksemad. Ent nii siiski ei pruugi olla. Kui otsustada tööalase positsiooni üle alluvate olemasolu järgi, siis värsketest eraõppeasutuste lõpetanutest veerandil on alluvad, avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike kõrgkoolide lõpetanutest aga vaid 17%-l. Järelikult on eraõppeasutuste lõpetanute tööalane positsioon veidi kõrgem.

Eraülikoolide ja teiste erakõrgkoolide lõpetajaid iseloomustab pigem enda aktiivsus töökoha otsimisel ja parem tundus tööandjatele. Tabelis 8 on toodud mõned näited sellest, et kõrgkooli liigiti võivad töö leidmise teed olla erinevad, kuid valimi väiksusest tulenevalt statistiliselt usaldusväärset seost ei ilmnenud.

Tabel 8

Töökoha leidmise viisid sõltuvalt lõpetatud kõrgkooli liigist, %

Eraõppeasutused	A-õ ülikoolid, riiklikud kõrgkoolid
Tehti tööpakkumine (34%)	Tehti tööpakkumine (26%)
Pöördusin ise tööandja poole (21%)	Pöördusin ise tööandja poole (19%)
Leidsin tööpakkumise reklaamist (23%)	Leidsin tööpakkumise reklaamist (16%)
Sugulaste-tuttavate abil (6%)	Sugulaste-tuttavate abil (12%)
Pöördusin tagasi endisele töökohale (2%)	Pöördusin tagasi endisele töökohale (10%)

Järgnevalt käsitleme kõrgkoolijärgse tööga seonduvaid näitajaid õppevaldkondade lõikes.

Tabel 9

Õppevaldkonnad ja lõpetanute kõrgkoolijärgne töö, (%)

Õppevaldkond	Töötab õpitud erialal	Praegune töö eeldab kõrgharidust (akadeemilist või rakenduslikku)	Oli võimalik peale lõpetamist valida rohkem kui 1 töökoha vahel
Õpetajakoolitus	65	86	59
Humanitaaria	72	70	47
<i>Sotsiaalia</i>	43	69	54
<i>Reaalia</i>	42	70	63
Tehnika	42	74	69
Põllumajandus	80	83	45
Tervishoid	70	98	80
Teenindus	65	86	58
Keskmiselt:	58	77	60

Tabelis 9 toodud andmete alusel võib teha kaks järeldust:

1. Sõltumata õppevaldkonnast, leiab enam kui $\frac{3}{4}$ lõpetanuist endale töö, mille täitmiseks arvatakse kõrgharidus (kas akadeemiline või rakenduslik) olevat vajalik. Kõige marginaalsemad on siin sotsiaalteaduste, humanitaaria ja reaalia erialade lõpetajad (70%). Keskmisest tunduvalt enam (ligi 100%) on kõrgharidust nõudval töökohal tervishoiu õppevaldkonna lõpetanud.
2. Peaaegu kõikide erialade lõpetanute puhul võib täheldada, et teatud hulk neist ei tööta otseselt õpitud erialal. *Sotsiaalia*, *reaalia* ja tehnika valdkonna

erialade puhul töötab õpitud erialal vähem kui pool lõpetanuist. Kõige erialatruumaks on jäänud need, kes õppisid põllumajanduslikke erialasid. Samas väidavad nende erialade lõpetanud, et nendel on olnud suhteliselt vähe töökoha valiku võimalusi. Võimalik, et suhteliselt suur erialatruudus on osaliselt põhjustatud alternatiivsete valikute vähesusest.

3. Töökohtade valikuvõimaluste kohta väitsid keskmiselt enam kui pooled, et neil oli valida rohkem kui ühe töökoha vahel. Kõige enam on valikuvõimalusi tervishoiuga seotud erialade lõpetanutel, kellest 80% väitis, et valida oli rohkem kui ühe töökoha vahel.

Nii nagu endalegi töö leidmist hinnati suhteliselt hõlpsaks, nii nähakse ka oma õpingukaaslaste käekäiku: 68% küsitletutest arvas, et enamik õpingukaaslasti töötab ametites, mis on seotud õpitud erialaga. Ainult 7% oli arvamusel, et sobiva töö leidmine valmistab kaaslastele raskusi.

Antud küsimuse osas torkab kontrastselt silma humanitaaria õppevaldkonna lõpetanute hinnang oma kaaslaste tööalasele käekäigule. Humanitaaria lõpetanuist arvas ainult 38%, et enamik kaaslasti on erialasel tööl ning 22% väitis, et enamikul on raskusi sobiva töö leidmisega. Kõige kõrgema hinnangu oma kaaslaste tööalasele edule andsid tehnika õppevaldkonna lõpetajad, kellest mitte keegi ei vastanud, et kaaslastel on raskusi sobiva töö leidmisega.

4.4 Töösuhete stabiilsus

Eespooltoodud andmetest võime teha järgmise vahekokkuvõtte:

1. 2-3 kuud pärast kõrgkooli lõpetamist on enamik noori leidnud endale töökoha, sh ka nendest, kes jätkavad õpinguid kõrgkoolis (magistriõppes).
2. Töökoha leidmine on olnud suhteliselt hõlpus, enam kui pooltel on olnud võimalus valida erinevate töökohtade vahel.
3. Keskmise palk mida saavad äsja lõpetanud, on ligilähedane riigi keskmisele palgale, ent erinevused eri rühmade (näit õppevaldkondade) vahel on suured.
4. Põhitegur, mis kallutab noori spetsialiste mitte-erialasele või madalamat haridust nõudvale tööle, on palk.

Hinnangud olemasolevatele töösuhetele.

Tööalase adaptatsiooni kõige olulisem indikaatoritunnus on hinnang erialase karjääri alguse vastavusest ootustele.

Küsimus: Kas Teie erialase karjääri algus on vastanud ootustele?

Vastused:

Jah, täiesti:	55%
Raske öelda:	33%
Ei:	12%

Antud vastused näitavad, et veidi enam kui pooled kõrgkooli lõpetanud on rahul sellega, kuidas nad on lülitumas töömaailma, selget rahulolematust väljendas vaid iga kaheksas lõpetaja. Kolmandik küsitletutest ei väljendanud siin selget seisukohta, kuid üldtendentsiks võib hinnata, et enamikul lõpetanuist domineerib positiivne suhtumine.

Järgnevalt vaatleme ilmnenud erinevusi vastustes.

Soolised erinevused puuduvad; tendentsina võib täheldada, et naised kasutavad äärmuslikumaid hinnanguid (nii positiivseid kui negatiivseid) rohkem kui mehed.

Vanuselised erinevused puuduvad.

Erinevused tulenevalt teenistusest puuduvad ($p=0,13$), kuid võib arvata, et suurem valim võimaldaks tuvastada seose palga suuruse ning töökarjääri alguse eduhinnangu vahel – mida suurem palk, seda edukamaks hinnatakse töökarjääri algust.

Erinevused tulenevalt õppeasutuse liigist puuduvad ($p=0,17$), ent nõrga tendentsina ilmneb, et eraõppeasutuste lõpetajad on rohkem rahul oma töökarjääri algusega kui avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike kõrgkoolide lõpetajad. Kui silmas pidada vaid ootustele vastavuse kõrgeimat hinnangut (jah), siis eraõppeasutuste lõpetanud andsid taolise hinnangu 66% juhtudest, avalik-õiguslike ja riigikõrgkoolide lõpetajad aga 53% juhtudest.

Erinevused tulenevalt õppevaldkonnast puuduvad.

Erinevused tulenevalt tööandja liigist. Ilmnes statistiliselt oluline seos ($p=0,014$) tööandja liigi (kas töötatakse eraettevõttes või mitte) ja vaadeldava rahulolu hinnangu vahel. Eraettevõtetes töötavad lõpetanud ei pea oma töö algust niivõrd ootustele vastavaks kui avalikus sektoris töötavad eakaaslased. Tõsi, eraettevõtetesse tööle läinud vastajad väidavad ennast rohkem teenivat, ent subjektiivsetes hinnangutes on olukord vastupidine (vt tabel 10).

Tabel 10

Teenistus ja hinnang tööle tööandjate lõikes

Tööandja liik	Keskmine palk kroonides,	Keskmine hinnang töö vastavusest ootustele *
Eraettevõtte	9400	2,4
Mitte eraettevõtte	6900	2,6
Keskliste erinevuse olulisus, p	$p < 0,01$	$p < 0,01$

* töö vastavust ootustele hinnati 3-pallilisel skaalal, mille suurem pall näitas suuremat ootustele vastavuse astet.

Küsimus: Kas Teile meeldib praegune töö?

Vastused:

Meeldib väga:	43%
Pigem meeldib kui ei:	41%
On nii meeldivat kui ebameeldivat:	13%
Ei meeldi:	3%

Soolised erinevused puuduvad.

Vanuselised erinevused puuduvad.

Erinevused tulenevalt teenistusest on statistiliselt olulised – positiivsemalt suhtuvad oma töösse need isikud, kes saavad kõrgemat palka. Seda seost illustreerivad tabelis 11 toodud andmed.

Tabel 11

Hinnang töö meeldivusele sõltuvalt palgast

Hinnang töö meeldivusele	Keskmine palk (krooni)
Töö meeldib väga	9200
Pigem meeldib	8300
On nii meeldivat kui ebameeldivat	7700
Pigem ei meeldi	6900
Töö on täiesti vastumeelne	5100

Erinevused tulenevalt õppeasutuse liigist puuduvad.

Erinevused tulenevalt tööandja liigist. Hinnangutes töö meeldivusele on statistiliselt oluliselt kriitilisemad eraettevõtetesse tööle läinud lõpetanud ($p=0,013$). Kuigi erasektoris teeniti rohkem, ei paista see palgaerinevus mõjutavat tööle antavat hinnangut. Järelikult ei ole tegemist kumuleeruvate mõjudega, vaid teineteisest sõltumatute mõjudega.

Erinevused tulenevalt õppevaldkonnast puuduvad.

Töökohtade vahetus enne stabiilse töösuhte kujunemist on noorte tööleminekul vastavalt läbi viidud uuringutele sagedane nähtus. USA noored vahetavad enne 30. eluaastat keskmiselt 7-8 töökohta (Klerman & Karoly, 1995), Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni andmete kohaselt kestab keskmiselt üks töösuhe kõrgema haridustasemega inimestel 10 aastat (Auer & Cazes, 2002). Esmast töösuhet võivad destabiliseerida mitmed tegurid, mis on seotud nii isiku endaga kui ühiskonna sotsiaalmajanduslike tingimustega tervikuna. Noorte võimalikust tööalasest mobiilsusest on palju räägitud seoses uute võimalustega Euroopas.

Analüüsimise kahte hinnangut:

- A. Kas isik on otsinud endale uut töökohta viimastel kuudel.
- B. Kuivõrd tõenäone on töökoha kaotus.

Nagu eelpool osutasime, on noorte tööalane mobiilsus loogiline.

Meie andmed näitavad, et küsitluseelsetel kuudel on endale uut töökohta otsinud kolmandik lõpetanuist, kaks kolmandikku ei ole väidetavalt seda teinud. Kes on need tööalaselt ebastabiilsed vastajad, st on otsinud endale uut töökohta?

Soolised erinevused: erinevus on statistilise olulisuse piirimail ($p=0,10$). Naiste soov leida endale uus töökoht või täiendav töö on veidi sagedasem (36%) kui meestel (27%).

Vanuselised erinevused puuduvad. (See on edasist uurimist vääriv teema, sest praegu järeldub saadud andmetest loogiliselt, et töökoha vahetamise või täiendava töö leidmise soov ei ole seotud mitte niivõrd kronoloogilise vanusega, kuivõrd ajaga, mis on möödunud kõrgkooli lõpetamisest)

Erinevused seoses õppeasutuse liigiga on statistiliselt olulised ($p=0,035$). Kõige sagedamini otsivad endale uut või täiendavat rakendust avalik-õiguslike ülikoolide lõpetanud (38%). Teisele kohale asetuvad riiklike kõrgkoolide lõpetanud ja kõige stabiilsemad on eraõppeasutuste lõpetanud.

Erinevused seoses õppevaldkonnaga on statistilise olulisuse piirimail ($p=0,07$).

Kõige mobiilsemad on põllumajandusvaldkonna lõpetanud (58%), keskmisest sagedamini otsivad uut tööd ka õpetajakoolituse ning humanitaaria valdkonna lõpetanud. Kõige stabiilsemad on teeninduse ja *reaalia* õppevaldkonna lõpetanud, kus uue töökoha otsimise soov on vähem kui ühel viiendikul.

Võimalik, et eelpool osutatud soolised erinevused ongi kaudselt tingitud eelkõige erialast, näiteks sellest, et *reaalia* lõpetajad on eelkõige mehed.

Erinevused tulenevalt sissetulekust on statistiliselt kõige usaldusväärsemad ja selgemad ($p<0,01$). Toome erinevuste illustreerimiseks vastavate võrdlusgruppide keskmise palga:

- Isikud, kes on otsinud uut või täiendavat tööd: keskmine palk – 7400 krooni kuus.

- Isikud, kes ei ole otsinud uut või täiendavat tööd: keskmine palk – 9600 krooni kuus.

Täpsem statistiline analüüs näitab, et erinevaid tegureid koos vaadates ongi palk see, mis seostub uue töö otsimise sooviga. Teised üksiktegurid osutuvad ebaolulisteks.

Ehk teisisõnu: uut tööd ei otsi ainult väikesepalgalised naislõpetanud, vaid enamuse väikesepalgalisi. Eelpool osutatud soolised erinevused ilmnesid vaid seetõttu, et väikesepalgalisi naisi on suhteliselt rohkem kui väikesepalgalisi mehi.

Eelnevaga samalaadset informatsiooni annavad ka vastused küsimusele **kuivõrd tõenäoseks peetakse töö kaotamist lähiajal**.

Vastused:

Ei ole tõenäone:	69%
Ei oska öelda:	30%
Üsna tõenäone:	1%

Nagu näeme, jaotuvad vastajad praktiliselt kaheks: enamuseks (69%) kes ei pea tõenäoseks töökoha kaotust ning vähemuseks (30%), kes pole väga kindlad selles, milline on nende tööalane tulevik. Erakordselt vähe (1%) oli neid, kes pidasid tõenäoseks lähiajal töö kaotamist.

Kui võrrelda neid vastuseid eelpoolkäsitletud küsimuste vastustega, siis võib järeldada, et kuigi umbes kolmandik peab võimalikuks muuta töösuhteid, ei peeta neid muutusi paratamatuseks või tungivaks vajaduseks, pigem on tegemist isikute enda sooviga muuta olemaolevat olukorda.

Nii nagu eelmisena analüüsitud küsimuse vastustes, nii ka siin, ei ilmne soolisi ega vanuselisi erinevusi. Erinevused puuduvad ka kooliliikide lõikes. Puudub seos palgaga. Ainsa erinevusena väärib märkimist tendents, et humanitaaria valdkonna lõpetajad tunnevad ennast võrreldes teistega veidi ebastabiilsematena. Siit võime teha järelduse, et reaalselt töö kaotamise ohtu, mida võiksime seostada mingi spetsiifilise lõpetajate kontingendiga, ei ole.

4.5. Võimalikud tulevikustsenaariumid

Seda, et enamik lõpetanuid tunneb ennast leitud töökohal suhteliselt kindlalt ning vaid äärmiselt marginaalne osa tunnetab töökoha kaotamise ohtu, ei teadnud me küsitluse alguses. Täpsustamaks võimalikke negatiivseid tulevikustsenaariume, oli ankeedis kolm küsimust sellest, mis juhtuks siis, kui siiski töö kaotatakse ja vastu tuleb võtta mõningaid kompromissotsuseid.

Küsimus: *Kui Te kaotaksite töö, kas Teil õnnestuks leida oma haridusele vastav töö?*

Vastused:

Kindlasti mitte	11%
Tõenäoliselt mitte	5%
Raske öelda	20%
Tõenäoliselt jah	35%
Jah, kindlasti	29%

Üldtendents: enam kui pooled (64%) vastanutest on kindlad, et neil õnnestuks praeguse töö kaotuse korral leida enda haridusele vastav töö. Iga kuues aga kahtleb selles.

Soolised erinevused on statistiliselt olulised erinevused ($p=0,026$) - mehed tunnevad ennast kindlamalt kui naised uue töökoha leidmisel.

Vanuselised erinevused puuduvad. (Ka selle seose puudumine väärib tähelepanu, sest lisab toetust eelpool püstitatud hüpoteesile, et kõrgkoolilõpetajate tööalases kohanemises on kronoloogiline vanus suhteliselt sekundaarne.)

Erinevused tulenevalt õppeasutuse liigist puuduvad, kuid ilmneb tendents, et kõige ebakindlamalt tunnevad end avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajad.

Erinevused tulenevalt õppevaldkonnast on olulised (erinevused keskmistes hinnangutes ($p<0,001$)). Kõige turvalisemalt tunnevad end uue töökoha leidmisel tervishoiu ja reaalaralade lõpetajad. Kõige ebakindlamad on aga humanitaarõppevaldkonna lõpetajad. Humanitaarvaldkonna lõpetajatest on vaid 11% kindlad, et leiavad oma haridusele vastava uue töökoha.

Teenistusest tulenevad erinevused puuduvad. See tulemus näitab, et nii madala- kui kõrgespalgalisel tunnevad end tööl ühtmoodi kindlalt või ebakindlalt. Väike palk ei soodusta ebakindlustunde tekkimist.

Millisteks kompromissideks ollakse valmis uue võimaliku töökoha leidmisel? Selle selgitamiseks oli ankeedis kaks küsimust.

Küsimus: *Kui Te otsi(ksi)te tööd, kas nõustuksite siis ainult oma haridustasemele vastava tööga või oleksite nõus vastu võtma ka madalamat haridustaset nõudva töö?*

Vastused:

Jah, on nõus vastu võtma ka madalamat haridustaset nõudva töö: 63%

Ei ole nõus: 37%

Üldtendents: pea kaks kolmandikku peab põhimõtteliselt võimalikuks vastu võtta ka madalamat haridustaset nõudva töö.

Soolised erinevused puuduvad, kuid ilmneb nõrk tendents meeste suuremast valmisolekust võtta vastu ka madalamat haridust nõudev töö. Siin võib näha loogilist seost eelpooltoodud tulemustega, et mehed töötavad sagedamini madalamat või ebamäärasel haridust nõudval tööl ning et selle taga võib põhjusena näha suuremat palka.

Vanuselised erinevused puuduvad.

Erinevused tulenevalt õppeasutuse liigist väljenduvad tendentsis ($p=0,08$), et eraõppeasutuste lõpetanud on valmis suuremateks muutusteks; neist on pea kolmveerand (73%) nõus vastu võtma ka madalamat haridustaset nõudva töö.

Erinevused tulenevalt õppevaldkonnast puuduvad.

Erinevused tulenevalt teenistusest puuduvad, kuid ilmneb nõrk tendents, et suurema palga saajad on sagedamini nõus vastu võtma ka madalamat haridust nõudvat tööd.

Küsimus: *Kui Te otsi(ksi)te tööd, kas nõustuksite siis ainult oma õpitud erialale vastava tööga või oleksite nõus vastu võtma ka erialakauge töö?*

Vastused:

Jah, on nõus ka erialakauge tööga: 78%

Ei: 22%

Nagu näeme ollakse valmis õpitud erialast kaugenema isegi suuremal määral kui haridustaseme suhtes.

Soolised erinevused puuduvad.

Vanuselised erinevused puuduvad, kuid ilmnes nõrk tendents ($p=0,17$), et ealt vanemad lõpetanud on veidi harvemini kui nooremad nõus erialakauge tööga.

Erinevused tulenevalt õppeasutuse liigist puuduvad.

Erinevused tulenevalt õppevaldkonnast puuduvad, kuid ilmneb nõrk tendents ($p=0,11$), et teistest veidi sagedamini on valmis erialakauge tööga teenindusvaldkonna lõpetanud ja teistest suhteliselt harvemini on valmis erialamuutusteks tehnika õppevaldkonna lõpetajad.

Erinevused tulenevalt teenistusest puuduvad.

Mõlemale küsimusele antud vastuseid kokku võttes võib järeldada, et enamik kõrgkoolilõpetanuid on valmis haridustaseme ja erialaga seotud kompromissideks tööjõuturul. Ei ole võimalik tuvastada mingit spetsiifilist gruppi, kes muutustega tööturul ei oleks nõus kohanduma. Ent nagu järeldub eelpooltoodud andmetest, on see kohandumine (töötamine madalamat haridust nõudval või erialakaugel töökohal) saavutatav kõrgema palgaga.

4.6. Hinnangud tööle, töötasule ja pere majanduslikule olukorrale tervikuna

Ankeedis oli peale eespool analüüsitud töö meeldivuse küsimuse, veel kolm tööga ja tööst tuleneva majandusliku olukorraga rahulolu selgitavat küsimust.

Tabelist 12 võib näha, et kõikide hinnangute keskmised on neutraalpunkti (3) suuremad. Järelikult domineerivad positiivsed hinnangud nii oma tööle kui majanduslikule olukorrale tervikuna.

Väärrib tähelepanu, et neljast vaadeldavast hinnangust on kõige positiivsem hinnang oma tööle ja kõige negatiivsem hinnang teenistusele. Võib arvata, et kui miski sunnib lõpetajat vahetama töökohta, siis üldreeglina pole selleks töö sobimatus, vaid pigem on selleks töö eest makstav palk

Tabel 12

Erinevate rahuloluhinnangute keskmised väärtused

Kriteerium	Hinnangu keskmine *
Rahulolu tööga	4,2
Rahulolu eluga tervikuna	3,8
Rahulolu pere majandusliku olukorraga	3,4
Rahulolu teenistusega	3,3

* Hinnanguid anti 5-pallilisel skaalal (1...5), kus suurem pall näitas suuremat rahulolu

Kõik need rahuloluhinnanud on omavahel statistiliselt oluliselt seotud ning neid koos võib tõlgendada kui rahulolu oma elu ning sotsiaal-majandusliku positsiooniga pärast kõrgkooli. Kui moodustada erinevate tegurite hinnanguist rahulolu koondindeks – rahulolu kõrgharidusjärgse sotsiaalmajandusliku positsiooniga, oleks tüüpiline vastus „olen rahul” (= 4 palli). Tingituna sellest, et hinnangud olid suhteliselt ühetüübiliselt rahulolu väljendavad, ilmnes vaadeldavate üliõpilasgruppide vahel vähe erinevusi.

Soolised erinevused puuduvad.

Vanuselised erinevused puuduvad.

Õppeasutuse liikide osas ilmnisid statistiliselt olulised erinevused, mida illustreerib järgnev pingerida:

1. Erakõrgkoolid (keskmine rahulolu hinnang 4,1)
2. Eraülikoolid (3,8)
3. Avalik-õiguslikud ülikoolid (3,7)
4. Riiklikud kõrgkoolid (3,6)

Erinevused koolitusvaldkondade lõikes puuduvad.

Tervikuna võib öelda, et kõiki hinnanguid koos arvestades on eraõppeasutuste lõpetanud rahuolevamad kui avalik-õiguslike ülikoolide või riiklike kõrgkoolide lõpetajad ($p=0,02$).

Üksikhinnangute tasandil on sissetulekute hinnanguis erinevused ja siin on avalik-õiguslike ülikoolide lõpetanud positiivsemalt meelestatud võrreldes teiste õppeasutuste lõpetanutega. Võimalik, et selle eripära taga on asjaolu, et avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajaist märkimisväärne osa jätkab magistrantuuris ja see võib muuta hinnanguid. Juba asjaolu, et magistrantuuris õppija leiab töökoha, mis arvestab tema kui õppuri erivajadustega, on väärtus omaette ja siit ka väiksemad nõuded näiteks töötasule.

4.7. Hinnangud kõrgkoolis õpitule

Ankeedis oli 5-st küsimusest koosnev küsimuste blokk sellest, kuidas hinnatakse kõrgkoolis saadud hariduse eri külgi (üldteadmised, erialateadmised, konkreetset tööalased oskused, üldkultuuriline silmaring, konkurentsivõime Euroopas). Kõiki neid aspekte tuli hinnata 4 pallilisel skaalal, kus suurem pall näitas positiivsemat hinnangut. Otsustades skaala keskmiste alusel moodustus järgmine hinnangute pingerida:

1. Üldteadmised (keskmine 3,2 palli)
2. Erialateadmised (3,2)
3. Üldkultuuriline silmaring (3,0)
4. Konkreetset tööoskused (2,7)
5. Konkurentsivõime Euroopas (2,7)

Toodud hinnangute pingerida näitab, et kõige positiivsem hinnang antakse kõrgkoolis saadud üldteadmistele, kõige negatiivsemalt aga hinnatakse konkreetsete tööoskuste õpetamist ja sellest tulenevalt oma konkurentsivõimet Euroopa tööjõuturul. Korrelatsioonanalüüs näitas, et antud näitajatest võib suurema ülevaatlikkuse huvides moodustada kaks koondindeksit 1) üldteadmised ehk hinnangud üldteadmistele ja kultuurilisele silmaringile- ja 2) erialateadmised. Hinnang konkurentsivõimele Euroopas on teistest hinnangutest suhteliselt sõltumatu näitaja.

Vaatleme järgnevalt ilmnenu erinevusi neis kolmes valdkonnas.

Soolised erinevused. Hariduse konkurentsivõime hindamisel Euroopas ei erine meeslõpetajad ja naislõpetajaist, kuid suure tõenäosusega on erinevused hinnanguis kõrgkoolis saadud üldteadmistele ($p=0,06$) ja erialateadmistele ($p=0,05$) – naiste suhtumine on siin meeste omast märksa positiivsem.

Vanuselised erinevused. Ilmnes ainult üks statistiliselt oluline ($p<0,01$) seos – vanemad lõpetajad hindavad saadud üldteadmisi positiivsemalt kui nooremad lõpetajad. Võimalik, et antud erinevus on seletatav noorte suurema orientatsiooniga pragmaatilistele väärtustele.

Erinevused seoses lõpetatud kõrgkooliga. Kui jätta kõrvale hinnang hariduse konkurentsivõimele Euroopas – siin kõrgkoolidevahelisi erinevusi ei ilmnenu, siis kahes ülejäänud hinnangus – üldteadmised ja erialateadmised - ilmneseid statistiliselt olulised seosed ($p<0,01$). Summaarselt kõige kõrgemad hinnangud on erakõrgkoolide lõpetajail (tabel 13) ning kõige kriitilisemad on õpetatu suhtes avalik-õiguslike ülikoolide lõpetajad.

Tabel 13

Hinnangud kõrgkoolis õpitule õppeasutuste liikide lõikes

Hinnang üldteadmiste (keskmine indeksi väärtus)	Hinnang erialateadmiste (keskmine indeksi väärtus)
1. Eraülikool (3,3)	1. Erakõrgkool (3,2)
2. Erakõrgkool (3,2)	2. Eraülikool (3,1)
3. Avalik-õiguslik ülikool (3,1)	3. Riigikõrgkool (3,1)
4. Riigikõrgkool (2,9)	4. Avalik-õiguslik ülikool (2,9)

* Märkus: kõrgem pall näitab positiivsemat hinnangut.

Erinevused seoses õppevaldkondadega: statistiliselt olulised erinevused ($p < 0,01$) ilmnesid kõigi kolme hinnanguaspekti osas (tabel 14).

Tabel 14

Hinnangud kõrgkoolis õpitule õppeasutuste liikide lõikes

Hariduse konkurentsivõime Euroopas	Hinnang üldteadmiste	Hinnang erialateadmiste
Reaalia (3,0)	Sotsiaalia (3,3)	Tervishoid (3,2)
Tehnika (2,9)	Reaalia (3,2)	Reaalia (3,1)
Tervishoid (2,8)	Õpetajakoolitus (3,1)	Sotsiaalia (3,0)
Sotsiaalia (2,7)	Humanitaaria (3,1)	Õpetajakoolitus (3,0)
Humanitaaria (2,7)	Tervishoid (3,0)	Tehnika (2,9)
Õpetajakoolitus (2,5)	Tehnika (2,9)	Humanitaaria (2,8)
Põllumajandus (2,4)	Teenindus (2,9)	Põllumajandus (2,8)
Teenindus (2,3)	Põllumajandus (2,8)	Teenindus (2,5)

- Märkus: kõrgem pall näitab positiivsemat hinnangut.

Seos teenistusega. Ilmnes ainult üks suhteliselt nõrk, ent statistiliselt oluline ($p = 0,05$) seos teenitava palga ja Euroopas konkurentsivõime hinnangu vahel. Kõrgkoolijärgne suhteliselt kõrge palk soodustab veendumuse teket, et on saanud Euroopas konkurentsivõimeline haridus. Kuid siin võib tegemist olla seesmiselt vastuolulise protsessiga. Eelnevalt näitasime, et kõrgem palk on sageli erialakauge ja madalamat haridust nõudva töökoha hind. Kui selliste nihetega saavutatud kõrgem palk soodustab veendumuse teket oma suuremast konkurentsivõimest Euroopas, siis antud tulemus nõuab põhjalikku kvalitatiivset analüüsi õpetuse sisust ja Euroopa tööjõuturu nõuetest.

Kõiki kolme hinnangut koos vaadates näeme, et kõige kriitilisemad on oma hariduse suhtes teeninduse ja põllumajanduse õppevaldkonna lõpetajad. Summaarselt kõige positiivsem hinnang on *reaalia* lõpetajail. Sotsiaalvaldkonnas hinnatakse küll häid üldteadmisi aga muudes hinnangutes jäädakse keskmiste hulka. On tähelepanuväärne,

et noorte hulgas ülipopulaarsete *sotsiaalia* ja humanitaaria õppevaldkondade lõpetajad ei hinda eriti kõrgelt saadud erialase hariduse kvaliteeti ja konkurentsivõimet väljaspool Eestit.

Käsitletud hinnangud oma hariduse headusele näivad olevat suhteliselt stereotüüpsed ja iseseisvad, sest loogiline oleks eeldada, et nad kanduvad üle töösuhete hinnanguile. Hea haridusliku taustaga inimene võiks ennast tööl tunda kindlamalt ning ta võiks olla suuteline leidma just endale sobiva töö. Ent taolist oletust ei õnnestu andmetega kontrollida. Ainsana toetavad taolist hüpoteesi statistiliselt olulised ($p=0,01$), ent suhteliselt nõrgad ($r < 0,2$) seosed saadud hariduse konkurentsivõime tunnetamise ja tööga rahuoluga seotud hinnangute vahel. Nende seoste taga võib olla inimeste individuaalne hoiak anda kas positiivseid või negatiivseid hinnanguid ning põhjuslikku seost õpitud erialaga ei olegi alust otsida.

4.8. Tööjõuturul konkureerimise tingimuste taju

Ankeeti oli lülitatud blokk küsimusi, mis kõik käsitlesid tegureid, mida võiks pidada oluliseks tööjõuturul konkureerimisel (tabel 15). Tegurite loetelu oli koostatud lähtudes ajakirjanduses avaldatud tekstidest, mis käsitlesid noorte tööle siirdumist. Mõneti on selle valdkonna käsitlemine problemaatiline, sest kuigi küsimuse asetus rõhutas, et hinnangute andmisel tuleb lähtuda isiklikest kogemustest, näib nii, et tegemist on olnud siiski sotsiaalse stereotüübi fikseerimisega, sest vastused antud küsimusblokkile ei seostu isikliku haridusteed, töökogemust või demograafilist tausta peegeldavate tunnustega. Samas aga see tegurite loetelu, mis välja joonistub, näib kõrghariduslikes õppekavades olevat suhteliselt teisejärguline. Näib nii, et see, milliste tulemustega kõrgkoolis on õpitud ja mida kõrgkooli õpingute ühes olulisemas peegeldajas - lõputöös käsitletud on, hinnatakse väga erinevate lõpetajakontingentide poolt ühtmoodi suhteliselt väheoluliseks. Esiplaanil on aga isikuomadused, eelkõige aktiivsus ja oskustest see, mis peaks tulema juba gümnaasiumist – keelte ja arvutioskus. Niisugune tulemus on ka loogiline, kuivõrd töökuulutustes on viimased oskused reeglina kandidaadile esitatavad olulised nõuded. Näib, et lõpetajail on puudunud teistsugune isiklik kogemus ja seetõttu ongi tulemuseks sotsiaalse stereotüübi esitus. Muidugi ei saa välistada, et need ongi tegurid, mis tagavad tööturul edu.

Tabel 15

Hinnangud erinevate tegurite olulisusele töajõu turul konkureerimiseks sõltuvalt õppeasutuse liigist

Avalik-õiguslik või riigi kõrgkool	Eraülikool või erakõrgkool
1. Enda aktiivsus (2,8)	1. Enda aktiivsus (2,8)
2. Arvutioskus (2,7)	2. Keelteoskus (2,7)
3. Keelteoskus (2,6)	3. Arvutioskus (2,7)
4. Isiksuseomadused (2,6)	4. Eelnev töökogemus (2,6)
5. Eelnev töökogemus (2,5)	5. Isiksuseomadused (2,6)
6. Omandatud haridustase (2,5)	6. Enda tutvused ja kontaktid (2,5)
7. Õpitud eriala (2,5)	7. Omandatud haridustase (2,4)
8. Enda tutvused ja kontaktid (2,3)	8. Õpitud eriala (2,3)
9. Juhus ja hea õnn (2,2)	9. Juhus ja hea õnn (2,2)
10. Sugulased-tuttavad (1,8)	10. Sugulased-tuttavad (1,9)
11. Välismaal õppimine (1,5)	11. Välismaal õppimine (1,7)
12. Harrastused (1,4)	12. Harrastused (1,4)
13. Õppeedukus kõrgkoolis (1,3)	13. Õppeedukus kõrgkoolis (1,3)
14. Lõputöö teema (1,3)	14. Lõputöö teema (1,3)

* Hinnati 3-pallilisel skaalal, kus suurem pall näitas teguri suuremat olulisuse astet.

Kuivõrd palk osutus kõige selgemaks teguriks, mis muutis või võis muuta töösuhteid, siis järgnevalt vaatleme, kas palk, mida teenitakse, mõjutab nende tegurite taju, mis tööturul on oluline. Suurema ülevaatlikkuse huvides oleme eristanud kaks palgasaajate gruppi : väiksema palga saajate kolmandik ja suurema palga saajate kolmandik.

Tabel 16

Hinnangud erinevate tegurite olulisusele töajõu turul konkureerimiseks sõltuvalt teenistusest

Väikese palga saajad (kuni 6000 krooni)	Suure palga saajad (üle 8500 krooni)
1. Enda aktiivsus (2,8)	1. Enda aktiivsus (2,9)
2. Keelteoskus (2,7)	2. Arvutioskus (2,8)
3. Arvutioskus (2,7)	3. Keelteoskus (2,7)
4. Eelnev töökogemus (2,6)	4. Eelnev töökogemus (2,6)
5. Isiksuseomadused (2,6)	5. Isiksuseomadused (2,6)
6. Omandatud haridustase (2,5)	6. Enda tutvused ja kontaktid (2,4)
7. Õpitud eriala (2,4)	7. Omandatud haridustase (2,4)
8. Enda tutvused ja kontaktid (2,4)	8. Õpitud eriala (2,4)
9. Juhus ja hea õnn (2,2)	9. Juhus ja hea õnn (2,2)
10. Sugulased-tuttavad (1,9)	10. Sugulased-tuttavad (1,8)
11. Välismaal õppimine (1,5)	11. Välismaal õppimine (1,6)
12. Õppeedukus kõrgkoolis (1,5)	12. Harrastused (1,4)
13. Harrastused (1,4)	13. Lõputöö teema (1,3)
14. Lõputöö teema (1,3)	14. Õppeedukus kõrgkoolis (1,3)

* Hinnati 3-pallilisel skaalal, kus suurem pall näitas teguri suuremat olulisuse astet.

Toodud andmed näitavad, et ka vastandlike palgagruppide vahel puuduvad erinevused ettekujutustes tööturul konkureerimise olulistest teguritest.

4.9. Tööväärtused

Tööga seotud väärtusi on käsitletud palju ning erinevalt. Meie uuringus oli kasutusel väärtuste loetelu, mida sageli on kasutatud ning mida ka käesolev uurimisgrupp kasutas oma teistes uuringutes. Teoreetiliselt peaks töömaailma lülitumist käsitlemagi väärtuste taustal. Väärtused on need etalonid, millest inimesed lähtuvad oma reaalses käitumises ja valikutes.

Selgus, et esitatud väärtused taanduvad kolmeks suuremaks rühmaks: orientatsioon positsioonile ühiskonnas, orientatsioon eneseteostusele ning orientatsioon (materiaalsele) heaolule (tabel 17). Antud faktorlahend on suhteliselt lähedane lihtsale faktorstruktuurile (iga tunnus omab suurt faktorkaalu ainult ühes faktoris). Lihtsat struktuuri „rikub” vaid karjääri kui väärtuse interpretatsioon. Antud tunnus omab suhteliselt lähedasi faktorkaale kõigi kolme faktoriga. Sisuliselt on seosed kõik tõlgendatavad, sest karjäär tähendab nii positsiooni, heaolu kui ka eneseteostust.

Tabel 17

Tööväärtuste faktoranalüüs, faktorkaalud*

Mida peaks töö võimaldama?	Positsioon	Eneseteostus	Heaolu
Kõrget positsiooni ühiskonnas	,772		
Kaaskodanike tunnustust	,723		
Poliitilist mõjujõudu	,606		
Võimalust panustada ühiskonna arengusse	,564		(-,317)
Kiiret karjääri	,478	(,316)	(340)
Vabadust oma valikutes	,331		
Erialast eneseteostust		,791	
Õpitu rakendamist		,755	
Pidevat enesetäiendamist		,629	
Head palka			,793
Turvalist äraelamist			,640

Märkus: Faktoranalüüsil kasutati faktorite leidmisel peakomponentide meetodit, faktorite pöörämisel Varimax meetodit. Toodud kolm faktorit kirjeldavad 48% lähteinformatsioonist.

Leitud tööväärtuste struktuur on analoogne meie poolt varasemalt leitud kõrgkoolidesse sisseastujate väärtuste struktuuriga, millest võis samuti eristada 3 juhtivat orientatsiooni: eneseteostusele, positsioonile ning erialasele kompetentsusele (Must, 2006).

Kahe faktorstruktuuri võrdlus on tinglik, sest lähtekomponentide struktuur on erinev, kuid kvalitatiivsel tasandil võib näha teatud sarnasusi. Väga sarnane on orientatsioon positsioonile ühiskonnas. Seda peab sisseastujate arvates andma kõrgharidus ja lõpetanute arvates kõrgharidusele järgnev töö. Analoogne on situatsioon eneseteostusega. Tõsi, siin me eristasime sisseastujatel enesekindlust ning erialalist kompetentsust, mille täpset analoogi tööväärtuste struktuur ei võimalda leida. Selgeks erinevuseks on aga heaolu dimensiooni eristumine. On loogiline, et sisseastujatel, kes sõltuvad väga palju materiaalselt oma vanematest, on nende endi iseseisev materiaalsed tingimustest tulenev heaolu suhteliselt abstraktne. Kõrgkooli lõpetaja jaoks on see aga väga konkreetne kategooria.

Kui võtta iga orientatsioonifaktorit esindama kaks väärtust, mis omasid suurimaid faktorkaale, siis moodustuks järgmine pingerida:

Tabel 18

Kõrgkoolilõpetajate tööväärtuste pingerida

	Keskmine hinnang
Orientatsioon heaolule	2,5
Orientatsioon eneseteostusele	2,4
Orientatsioon positsioonile	1,8

Märkus: hinnati 3-pallilisel skaalal, kus suurem pall näitas teguri suuremat olulisuse astet.

Seega peab töö andma eelkõige materiaalse heaolu ja turvatunde. Orientatsioon positsioonile ühiskonnas on statistiliselt oluliselt nõrgem kui orientatsioon materiaalsele heaolule või eneseteostusele

Soolised erinevused tööväärtustes puuduvad.

Vanuselised erinevused. Ilmnesid mõningad statistiliselt olulised, kuid samas nõrgad seosed orientatsiooninäitajate ja vanuse vahel. Nooremad on rohkem kui vanemaealised orienteeritud sellele, et töö peaks andma kõrge sotsiaalse positsiooni ($r = .22$), sama tendents ilmnes ka orienteerituses heaolule ($r = .17$).

Erinevused õppeasutuste liikide lõikes. Orientatsioonis positsioonile ning eneseteostusele erinevusi ei ilmnenu, kuid heaolu-orientatsioonilt erinesid üksteisest statistiliselt oluliselt era- ning avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike kõrgkoolide lõpetajad ($p = 0,07$). Taoline seos on seletatav ilmselt sellega, et vastavate õppeasutuste lõpetajate palgatase on erinev. Samas need, kes väärtustavad rohkem heaolu, töötavad sagedamini erasektoris ($p < 0,001$), eneseteostuse otsijad aga avalikus sektoris ($p = 0,08$).

Võiks arvata, et erinevus tuleneb sellest, et erinevates sektorites on palgatase kõrgem ning et saadud palk on see, mis tingib erinevusi. Ent täpsem analüüs (kui hoida palga suuruse mõju konstantne) näitab, et väga tugevaks heaoluorientatsiooni ($p < .001$) ennustajaks on tööandja omandivorm. Eraettevõttes töötavad lõpetanud peavad seda olulisemaks kui avalikus sektoris töötavad lõpetanud. Lisaks kirjeldatule väärivad täiendavat uurimist tendents ($p = 0,08$), mille kohaselt lõpetatud õppeasutuse liik ja tööandja liik toimivad koos heaolu orientatsiooni ilmnemisel.

Kindlasti tuleb esitatud mudelit vaadelda piiratuna ja põhjuslikke seoseid ainult riivamisi avavana, sest nii töökoha kui õppeasutuse liik on seotud näiteks õpitud erialaga, ent valimi väiksus ei võimalda siin täpsemat analüüsi.

Tabel 19

Heaoluorientatsiooni mõjutavad tegurid
(GLM analüüs)

Sõltuv muutuja: heaolu

Mõju allikas	Vabadusastmete arv (df)	Mõju suurus (F)	Mõju olulisus (p)
Mudel tervikuna	4	4,976	,001
Palk	1	,286	,593
Tööandja liik*	1	15,376	,000
Õppeasutuse liik**	1	2,191	,140
Interaktsioon***	1	3,061	,082
Viga	206		

* Kaks gruppi: töötab erasektoris või mitte

** Kaks gruppi: eraõppeasutus või mitte

*** Kahe eelpoolkäsitletud teguri interaktsioon

Samade tegurite mõju avaldub ka eneseteostusorientatsioonile. Tõsi, mudel tervikuna on statistilise usaldusväarsuse piiril ($p = 0,07$), ent ta osutab võimalusele, et muude vaadeldavate tegurite võrdsuse korral on saadav palk ning eneseteostusorientatsioon on seotud. Nende kahe tunnuse omavaheline korrelatsioon on $r = -0,18$ ($p = 0,01$).

Sisuliselt oleks ekslik arvata, et suurem palk surub alla inimeste tööalase eneseteostussoovi. Antud kontekstis on oluline arvestada, et suhteliselt suur teenistus oli seotud sageli erialakauge ning madalamat haridust nõudva tööga. Siin ehk ühendubki põhjuslikkuse ahel – oma erialasest tööst vähehuvitatud isikud võivad kalduda suurema palgasoovi tõttu erialakaugele tööle.

Nii tööalase kohanemise kui ka taustandmetega, kooli andmetega, õpitud erialaga statistiliselt usaldusväärsed erinevused tööväärtustes puuduvad.

5. Kokkuvõte

Käesolev uuring oli kavandatud eelkõige kui pilootuuring selgitamaks kõrgkoolilõpetajate töömaailma sisenemise uurimuse võimalusi.

1. Korralduslikus plaanis on edaspidi väga oluline kõrgkoolilõpetajate uurimiseks lahendada küsimus nendega kontakti leidmise võimalustest. Praegused avalikud andmestikud taolist informatsiooni ei sisalda. Oluliselt ei paranda vastavate isikute leidmist ka Rahvastikuregistris olev informatsioon, sest paljud lõpetamisjärgsed elukohamuutused pole seal veel fikseeritud. Kui arvestada, et vastavas

registriväljavõtus on elukoha andmed niigi vananenud ja lisaks sellele postiküsitluse tagastusmäär on väike, tekib raskusi representatiivse valimi moodustamisega. Kirjalikust postiküsitlusest efektiivsem, operatiivsem ja ka ökonoomsem on elektroonse küsitluse kasutamine, kuid ka siin tekib raskusi elektronposti aadresside leidmisel. Ka elektronküsitluse korral võib tekkida raskusi teatud kontingendi kontaktandmete leidmisega, ent ilmselt elektronkirjavahetuse leviku tõusuga need raskused vähenevad. Ideaalne oleks aga lahend, kus veel õppivatest üliõpilastest moodustatakse paneelvalim edasiste uurimuste tarbeks.

2. Uurimise sisuline raskuspunkt peab orienteeruma inimesele, kes juba töötab. Faktiliselt 2-3 kuud pärast kõrgharidusdiplomi saamist enam kui 80% lõpetajaist omab töösuhet. Juba sel perioodil lõpetajate põhiline hulk ei tegele enam töökoha otsimisega, vaid on tööl. Seejuures peab arvestama, et tööturule on sisenetud ametikohtade kaudu, kus makstakse riigi keskmisele lähedast töötasu. Antud asjaolu osutab võimalusele, et enamikku lõpetajaid ootab ees sissetulekute ja ametialase karjääri tõus. On tähelepanuväärne, et suurt osa kõrghariduslikule tööturule sisenejaid on tööandjad kutsunud.

3. Probleem, mis vajab suuremat tähelepanu ning valimi konstrueerimisel eri arvestusi, on fakt, et suur osa kõrgkooli esmalõpetajaist jätkab õpinguid magistriõppes, aga samal ajal ka töötab. Tööturule sisenetakse kõrghariduse baasil olukorras, kus ise jätkatakse õpinguid. Õppekavad, mis on koostatud 3+2 süsteemi kohaselt, muudavad taolise olukorra tüüpiliseks. Magistriõpingute aegu reeglina ka töötatakse. Ilmselt on vaja võimalikult täpselt eristada erinevad õppimise ja töötamise kombinatsioonid ja siit tulenevad erinevad probleemid. Praegu on selge, et need lõpetajad, kes õpivad edasi, teenivad ka vähem. On loogiline, et samaaegne töötamine ning õppimine avaldab mõju mitmete töösuhete aspektidele: millist tööd tehakse, kuidas suhtutakse sellesse töösse, millega üheaegselt saab edasi õppida, kuidas näha oma tulevikuperspektiive edasiõppimise kontekstis. Kõrgkooli esmalõpetajate töömaailma siirdumist tuleb käsitleda edasiõppimise kontekstis.

4. Süvendatud tähelepanu tuleks pöörata palgale mitte ainult seoses edasiõppimisega, vaid ka seoses nihkumisega õpitud erialalt muudele rakendustele. Praegu on kõrgem palk see tegur, millega on saavutatud töötamine erialakaugel või õpitust madalamat haridust nõudval tööl. Ootustest madalam töötasu võib olla selleks teguriks, miks tulevikus hakatakse nihkuma õpitud erialast kaugemale. Suhteliselt rahul ollakse küll tööga, mida tehakse, aga mitte töötasuga. Eriliselt puudutab antud valdkond avalik-õiguslike ülikoolide ja riiklike kõrgkoolide mõnede õppesuundade lõpetajaid.

Uuritud valimi näitel võib öelda, et praegust lõpetajate põlvkonda iseloomustab orientatsioon heaolule, eelkõige materiaalsele heaolule. Lõpetajate jaoks on väärtuselises plaanis heaolu kõrval suhteliselt teisejärguline ühiskondliku prestiiži ja tunnustuse saavutamine. Ka orientatsioon eneseteostusele on nõrgemini avalduv kui orientatsioon heaolule.

5. Põhjalikumalt käsitlemist vajavad asjaolud, mis ühendavad kõrgkoolis õpitut ja erialase töö kogemusi. Kõrgkooliõppejõu jaoks on ehk üllatav teada saada, et üliõpilasele pandavad hinded või lõputöö on tulevase töö jaoks midagi teisejärgulist. Kindalasti on oluline arvesse võtta, et tegemist on endiste üliõpilaste arvamustega ja mitte tegelike õppetööd käsitlevate tunnustega. Võimalik, et nõ mikrotasandil

kõrgkooli sees toimuv ei omagi otseseid töö leidmisega ja tööl hakkama saamisega, märksa olulisem võib olla õppetöö koondtulemus – kas mingi õppekava on läbitud, vastav diplom saadud või mitte. Praegu ilmnes mitmeid osutusi sellele, et tõepoolest nõ kõrgkooli sees toimuv on sekundaarne – parima tööalase kohanemisega ei paistnud silma näiteks ülipopulaarsed avalik-õiguslike ülikoolide kõrge konkursiga humanitaaria erialad. Pigem võiks öelda, et töömaailma lülituvad nendest hõlpsamini erakõrgkoolide (ja kutseõppeasutuste) lõpetajad.

6. Meie kõrghariduse nõrgimaks küljeks on lõpetajate arvates kõrgkoolides õpetatava sisu abstraktsus ja üldisus ning vähene seotus praktikaga. Võimalik, et sellisest rõhuasetusest tulenevad ka negatiivsed hinnangud kõrgkooli hinnetele ja lõputööle.

7. Käesolev analüüs näitas, et liialt lihtsustav on käsitleda kõrgkooli lõpetajate töömaailma siirdumist üldkogumi ja üksikute tunnuste/näitajate tasandil. Erinevate tunnuste (õppeasutus, õppekava, üliõpilast iseloomustavad tunnused) kombinatoorika on see analüüsi tee, mis võimaldab sügavamalt kirjeldada ja avada põhjuslike seoste ahelad.

Viidatud kirjandus:

Auer, P. & Cazes, S. (2002) The resilience of the long-term employment relationship: Evidence from industrialized countries. *International Labour Review*, 139 (4).

Eesti Statistika Aastaraamat, Statistikaamet, Tallinn, 2006

Haridus 2003/2004. Statistikaamet, Tallinn, 2004.

Klerman, J. & Karoly, L. (1995) *The Transition to Stable Employment: The Experience of U.S. Youth in Their Early Labor Market Career*. Rand Corporation: Monographs & Reports, 564.

Must, O. (vastutav täitja) *Üliõpilaskandidaatide valikudilemmade hierarhia ja dünaamika*. Käsikiri. Tartu, 2006.

Haridus ja amet

Käesolev küsitlus käsitleb kõrgharidusõppe lõpetanute tööelu algust. Küsitlusse on kaasatud inimesed, kes viimase aasta jooksul on omandanud kõrghariduse. Mõnele võib tunduda, et töö, sissetulekud ja muu selline on igapäevase elu ja nad ei soovi selle kohta vastuseid anda. Antud uurimuses on see informatsioon aga väga oluline, kuna võimaldab paremini mõista hariduse, töö ja heaolu jagunemismustreid tänases Eestis.

Miks on vaja vastata alljärgnevale küsimustikule? Eeldame, et noored ise soovivad aidata haridust korraldavatel institutsioonidel aru saada, kuidas õppetöö kõrgkoolides toimub. Uurimuse korraldajad mõistavad, et nii mõnigi õppimisega seotud asjaolu võib olla delikaatne ja väga isiklik. Aga üksikuist seikadest moodustuvad üldised protsessid ja neid tahetaksegi käesoleva uurimusega tabada. Käesolev küsitlus on anonüümne ning selles osalemine on vabatahtlik.

Antud uurimuse tellija on Haridus- ja Teadusministeerium.

Küsitlust viib läbi Tartu Ülikooli psühholoogia osakonna haridusuuringute grupp. Projekti vastutav täitja on dots Olev Must: tel - 7 375 912; e-post - Olev.Must@ut.ee; Tartu, Tiigi 78, TÜ psühholoogia osakond.

1. Millises kõrgkoolis Te omandasite kõrghariduse?

Kõrgkooli nimi

2. Lõpetamise aasta

|_|_|_|_|

3. Mis erialal lõpetasite selle kõrgkooli?

.....

4. Millisel haridustasemel lõpetasite?

- 1 Kutsekõrgharidus
- 2 Rakenduskõrgharidus (diplomiõpe)
- 3 Bakalaureusõpe (vana õppekava)
- 4 Bakalaureuseõpe (uus 3+2 õppekava)
- 5 Magistriõpe (vana õppekava)
- 6 Magistriõpe (uus 3+2 õppekava)
- 7 Integreeritud õppekava

5. Millises õppevormis Te (lõpetamisel) õppisite?

1. Statsionaarne 2. Kaugõpe (avatud ülikool) 3 Ekstern

6. Kas Te õppimise ajal võtsite õppelaenu?

1. Ei 2. Jah

7. Kas Te töotasite õpingute ajal (v.a. juhutööd)?

1. Ei 2. Jah

8. Milline oli seos Teie õpinguteaegse töö ja õpitava eriala vahel?

1	Töötasin samal erialal
2	Töötasin lähedasel erialal
3	Töötasin muul erialal
4	Ei töötanud õpingute ajal

9. Milline on Teie praegune tööalane positsioon? Millisesse järgmistest rühmadest Te kuulute?

1	Palgatöötaja
2	Ettevõtja palgatöötaja(te)ga,
3	Füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Vabakutseline
4	Töötu, kes otsib tööd
5	Üliõpilane, magistrant, doktorant
6	Kodune, lapsehoolduspuhkusel, töövõimetu. MUU

10. Millega tegelevad Teie kõrgkooliaegsed õpingukaaslased?

1	Enamik töötab ametites, mis on seotud õpitud erialaga
2	Enamasti leiavad tööd raskusteta, kuid ainult vähemus töötab erialal
3	Sobiva töö leidmine valmistab raskusi enamikule
4	Enamik õpib edasi magistrantuuris/doktorantuuris

11. Millest Te elatute PRAEGU? (Võib olla mitu vastust)

1	Palk, töötasu
2	Ettevõtjatulu
3	Toetused, abirahad. Tööturuameti stipendium. Pension
4	Stipendium. Õppelaen
5	Abikaasa sissetulek. Vanemate sissetulek. Teiste sugulaste toetus
6	Säästud. Vara müük. Renditulud, dividendid, intressid. Laenud
7	Lastetoetus. Alimendid. Sotsiaaltoetus, toimetulekutoetus
8	Muu (kirjutage)

Need, kes ei tööta, jätkavad küsimusest 25

12. Mis on selle ettevõtte/asutuse põhitegevusala, kus on Teie praegune põhitöökoht?

1	Põllumajandus, metsamajandus, jahindus ja kalandus.
2	Tööstus. Energeetika. Gaasi- ja veevarustus. Ehitus.
3	Veondus, laondus, side, kinnisvara, äriteenindus, kaubandus, hotellid, restoranid.
4	Finantsvahendus. Kaubandus. Hotellindus, toitlustus, teenindus
5	Avalik haldus, riigikaitse, haridus, tervishoid, kultuur, sotsiaalhoolekanne jms
6	Muu

13. Kas Teie põhitöökoht on eraettevõttes?

1. Ei 2. Jah

14. Millist haridustaset eeldab Teie praegune amet?

1	Akadeemilist kõrgharidust
2	Rakenduskõrgharidust
3	Keskharidust
4	Haridus pole sellel töökohal oluline
5	Ei oska öelda

15. Kuivõrd on Teie praegune töö seotud õpitud erialaga?

1	Töötan õpitud erialal
2	Töötan õpitulelähedasel erialal
3	Töö ei ole seotud õpitud erialaga

16. Kas Teil on otseseid alluvaid?

1. Ei 2. Jah

17. Kuidas Te saite oma praeguse töökoha (võite märkida mitu vastust)?

1	Läksin tagasi endisele töökohale pärast kooli
2	Sugulaste või tuttavate kaudu
3	Tehti tööpakkumine
4	Pöördusin otse tööandja poole
5	Riikliku tööhõivetalituse või eratöübörsi kaudu
6	Asutasin oma erapraksise või ettevõtte
7	Leidsin tööpakkumise avalikust reklaamist (ajaleht, TV jne)
8	Sain tööpakkumise personaliotsingufirmast
9	Muul viisil.

18. Kas Teil oli peale kõrgkooli lõpetamist valida rohkem kui ühe töökoha vahel?

1. Ei 2. Jah

19. Kui suur oli Teie kuukeskmise tööga teenitud sissetulek viimasel kolmel kuul? Kui Teil oli lisaks põhitöötasule mitmesuguseid täiendavaid tasusid või kõrvaltöö, kust saite samuti töötasu, siis palume ka need summad meelde tuletada ja arvesse võtta.

Kuukeskmise brutotöötasu (kõigilt töökohtadelt kokku)
krooni

□□□□□□□□

20. KAS TEILE MEELDIB PRAEGUNE TÖÖ?

Meeldib väga, töötan suure innu ja pühendumisega	5
See töö mulle üldiselt sobib, kuigi on ka ebameeldivat	4
Mu töös on võrdselt nii meeldivat kui ebameeldivat	3
Töös on rohkem ebameeldivat kui meeldivat	2
See töö on mulle täiesti vastumeelne	1

21. Kuivõrd on tõenäone, et lähiajal kaotate töö?

1. Ei ole tõenäone 2. Ei oska öelda 3. See on üsna tõenäone

22. Kas ja kui kaua olete viimasel aastal olnud töötu või sundpuhkusel?

5	4	3	2	1
Üle 6 kuu	4 - 6 kuud	2 - 3 kuud	umbes kuu aega	ei ole

23. Kas Te olete viimastel kuudel otsinud endale uut töökohta või lisatööd?

1. Ei 2. Jah

24. Kui Te kaotaksite oma praeguse töökooha, mis Te arvate, kas Teil õnnestuks leida oma haridusele vastav uus töökoht?

1	Kindlasti mitte
2	Tõenäoliselt mitte
3	Raske öelda
4	Tõenäoliselt jah
5	Jah, kindlasti

Siit edasi küsimused ka neile, kes ei tööta.

25. Kuivõrd olete rahul oma.....

	Olen väga rahul	Olen rahul	Raske öelda	Ei ole rahul	Ei ole üldse rahul
... sissetulekuga?	5	4	3	2	1
... pere majandusliku olukorraga?	5	4	3	2	1
... eluga tervikuna?	5	4	3	2	1

26. Kas Te õpite praegu?

1	Jah, kõrgkoolis (bakalaureuseõpe)
2	Jah, kõrgkoolis (magistriõpe)
3	Jah, kõrgkoolis, doktoriõpe
4	Muud õppevormid
5	Ei õpi

